

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/211584>

Please be advised that this information was generated on 2021-02-25 and may be subject to change.

Schippers-
kinderen

Woonwagen-
en zigeuner-
kinderen

asielzoekers-
kinderen

Speciale doelgroepen in het basisonderwijs

Schooljaar 2002/2003

Madeleine Hulsen | Lia Mulder

SPECIALE DOELGROEPEN IN HET BASISONDERWIJS

Speciale doelgroepen in het basisonderwijs

Schooljaar 2002/2003

Madeleine Hulsen
Lia Mulder

ITS - Nijmegen

De particuliere prijs van deze uitgave € 8,-
Deze uitgave is te bestellen bij het ITS, 024 - 365 35 00.

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK DEN HAAG

Hulsen, Madeleine.

Speciale doelgroepen in het basisonderwijs. / Madeleine Hulsen & Lia Mulder - Nijmegen: ITS

ISBN 90 - 5554 - 274 - 1

NUR 840

© 2005 ITS, Radboud Universiteit Nijmegen

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, en evenmin in een retrieval systeem worden opgeslagen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van het ITS van de Radboud Universiteit Nijmegen.

No part of this book/publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

1 Inleiding	1
1.1 Het Prima-cohortonderzoek	2
1.2 De doelgroepen	2
1.3 Onderzoeksvragen	4
1.4 Onderzoeksopzet	4
1.4.1 Steekproef	4
1.4.2 Instrumenten	6
1.5 Leeswijzer	7
2 Schipperskinderen	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Achtergrondkenmerken	9
2.3 Cito-Eindtoets	10
3 Woonwagen- en zigeunerkinderen	13
3.1 Inleiding	13
3.2 Achtergrondkenmerken	14
3.3 Cognitieve kenmerken	16
3.3.1 Rekenen	16
3.3.2 Taal	17
3.3.3 Begrijpend lezen	18
3.4 Sociaal-emotionele kenmerken	19
3.4.1 Leerlingprofiel	19
3.4.2 Schoolwelbevinden	21
3.5 Tussentijdse uitval en instroom	21
3.5.1 Uitval	21
3.5.2 Instroom	22
3.6 Stand van zaken aan het eind van het basisonderwijs	23
3.6.1 Cito-Eindtoets	23
3.6.2 Vervolgadviezen	24
3.6.3 Voortijdig schoolverlaten	25

4 Asielzoekerskinderen	27
4.1 Inleiding	27
4.2 Achtergrondkenmerken	28
4.2.1 Herkomstland	28
4.2.2 Verblijfsduur in Nederland	29
4.2.3 Geslacht	30
4.2.4 Opleiding ouders	31
4.2.5 Gezinsamenstelling	32
4.2.6 Leeftijd	33
4.3 Cognitieve kenmerken	34
4.3.1 Rekenen	34
4.3.2 Taal	36
4.3.3 Begrijpend lezen	38
4.4 Sociaal-emotionele kenmerken	39
4.4.1 Leerlingprofiel	39
4.4.2 Schoolwelbevinden	40
4.5 Tussentijdse uitval en instroom	42
4.5.1 Uitval	42
4.5.2 Instroom	42
4.6 Stand van zaken aan het eind van het basisonderwijs	43
4.6.1 Cito-Eindtoets	43
4.6.2 Vervolgadviezen	45
4.6.3 Voortijdig schoolverlaten	46
5 Samenvatting en conclusies	49
5.1 Vraagstelling	49
5.2 Onderzoeksopzet	49
5.3 Analyses	50
5.4 Resultaten	51
5.4.1 Achtergrondkenmerken	51
5.4.2 Schoolprestaties	52
5.4.3 Sociaal-emotionele kenmerken	54
5.4.4 Uitval en instroom	55
5.4.5 Cito-Eindtoets	56
5.4.6 Vervolgadviezen	56
5.4.7 Voortijdig schoolverlaten	57
5.5 Conclusies	57
Literatuur	61
Bijlage 1	63

1 Inleiding

In dit rapport wordt verslag gedaan van een onderzoek dat het ITS in opdracht van KPC Groep heeft uitgevoerd naar de onderwijspositie van drie speciale doelgroepen in het basisonderwijs, te weten:

- schipperskinderen,
- kinderen van woonwagewoners en zigeuners, en
- kinderen van (voormalige) asielzoekers.

Deze drie groepen leerlingen nemen om uiteenlopende redenen een aparte plaats in in het basisonderwijs. *Schipperskinderen* doordat ze later naar school gaan dan reguliere leerlingen (de schoolplicht begint vanaf zeven jaar) en doordat de leefsituatie van veel schipperskinderen anders is, omdat ze in een internaat wonen of in een andere gezinsvervangende situatie. Vanwege het risico op leerachterstanden krijgen de schipperskinderen in het onderwijsachterstandenbeleid een extra 'leerlinggewicht' van 0,4. In het onderhavige rapport worden de termen schipperskinderen en 0,4-leerlingen door elkaar gebruikt. Bij *woonwagen- en zigeunerkinderen* is de deelname aan het (basis)onderwijs van oudsher gering. Er is relatief vaak sprake van schoolverzuim en voortijdige uitval. In het onderwijsachterstandenbeleid krijgen de woonwagen- en zigeunerkinderen een leerlinggewicht van 0,7. In het onderhavige rapport worden de woonwagen- en zigeunerkinderen ook aangeduid als 0,7-leerlingen. *Kinderen van (voormalige) asielzoekers*¹ onderscheiden zich op verschillende manieren van de andere leerlingen in het basisonderwijs. Niet alleen wat betreft hun taal- en culturele achtergrond, maar ook wat betreft de verblijfsduur in Nederland en de soms traumatische ervaringen die zij, of hun ouders hebben meegemaakt in het land van herkomst. Het grootste deel van de asielzoekerskinderen krijgt, net als allochtone achterstandsleerlingen, een leerlinggewicht 0,9. Er zijn echter ook asielzoekerskinderen die een ander leerlinggewicht hebben, omdat de ouders bijvoorbeeld hoger opgeleid zijn en werk hebben. Daarom duiden we deze groep alleen aan met de naam 'asielzoekerskinderen'.

Voor het onderzoek is grotendeels gebruik gemaakt van de gegevens die in het kader van het Prima-cohortonderzoek in schooljaar 2002/2003 (Prima-5) zijn verzameld. Daarnaast zijn, waar nodig, aanvullende gegevens verzameld. Het is de bedoeling dat de onderwijspositie van de drie bovengenoemde groepen leerlingen periodiek in kaart

¹ Omwille van de leesbaarheid zal in het vervolg van dit rapport voor deze groep de term 'asielzoekerskinderen' gebruikt worden.

gebracht gaat worden met behulp van de gegevens uit het Prima-cohortonderzoek. Dit onderzoek fungeert daarmee als nulmeting.

In dit hoofdstuk gaan we allereerst in op de achtergronden van het Prima-cohortonderzoek. Vervolgens gaan we in op de drie doelgroepen van dit onderzoek, de belangrijkste onderzoeksvragen en de onderzoeksopzet. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een schets van de verdere opbouw van het rapport.

1.1 Het Prima-cohortonderzoek

Het Prima-cohortonderzoek vindt sinds schooljaar 1994/1995 om de twee jaar plaats op ruim 600 scholen, waarbij circa 60.000 leerlingen in de groepen 2, 4, 6 en 8 zijn betrokken. Het onderzoek wordt door het ITS en het SCO-Kohnstamm Instituut uitgevoerd. Tot nu toe zijn er vijf metingen geweest (in de schooljaren 1994/1995, 1996/1997, 1998/1999, 2000/2001 en 2002/2003). Op het moment van schrijven vindt de dataverzameling voor de zesde Prima-meting plaats (schooljaar 2004/2005).

Bij de kinderen die deelnemen aan Prima worden taal- en rekentoetsen en een IQ-toets afgenomen. Daarnaast vullen de leerlingen een vragenlijstje in over hun welbevinden op school. De leerkrachten vullen per leerling op een formulier hun oordeel in over een aantal sociaal-emotionele vaardigheden van de betrokken leerlingen, zoals werkhouding, zelfvertrouwen en sociaal gedrag. Gegevens over school-, klas- en gezinskenmerken worden verzameld door middel van vragenlijsten aan respectievelijk de directie, leerkrachten en ouders van de betreffende leerlingen. Over de achtergrond van de leerlingen is veel informatie bekend, zoals sekse, opleidingsniveau ouders, sociaal-etnische achtergrond en verblijfsduur in Nederland.

1.2 De doelgroepen

Schipperskinderen in het basisonderwijs

In een door het ITS uitgevoerde evaluatie van het vernieuwde onderwijs aan varende kleuters werd onder meer gekeken naar de prestaties van schipperskinderen in het basisonderwijs in schooljaar 1998/1999 (Uerz, van Langen & Mulder, 1999). Daarvoor werd gedeeltelijk gebruik gemaakt van instrumenten en gegevens uit het Prima-cohortonderzoek en werd gedeeltelijk aanvullend onderzoek verricht. Uit de resultaten bleek dat de prestaties van de schipperskinderen over het algemeen vergelijkbaar zijn met die van walkinderen met dezelfde sociale achtergrond. Bij rekenen was in groep 8 zelfs sprake van een voorsprong van de schipperskinderen met laagopgeleide ouders op de 0,25-leerlingen. Bij taal bleven de prestaties van schipperskinderen van

hoogopgeleide ouders achter bij die van (qua opleidingsniveau ouders vergelijkbare) 0,0-leerlingen.

Wat betreft sociaal-emotionele aspecten bleek dat in groep 8 de schipperskinderen zich volgens de leerkracht minder goed op hun gemak voelden dan andere kinderen en dat ze ook minder populair waren. Ook scoorden de schipperskinderen lager wat betreft de betrokkenheid van de ouders.

Het was de bedoeling dat het hiervoor genoemde onderzoek naar schipperskinderen vervolgd zou worden in de schooljaren 2000/2001 en 2002/2003. Omdat de ontwikkelingen op het gebied van het vernieuwde onderwijs door omstandigheden tot nu toe vrijwel stil hebben gelegen, heeft dit vervolgonderzoek echter nog niet plaatsgevonden. Met het onderhavige onderzoek wordt het onderzoek naar de onderwijspositie van schipperskinderen weer opgevat.

Woonwagen- en zigeunerkinderen in het basisonderwijs

Uit een eerder ITS-onderzoek waarin de onderwijspositie van woonwagen- en zigeunerkinderen van 1996-2000 werd onderzocht, blijkt dat deze over het algemeen minder gunstig is dan die van andere (doelgroep)leerlingen van het onderwijsachterstandenbeleid (Hulsen & Mulder, 2003). De woonwagen- en zigeunerkinderen presteerden bij rekenen vaak zelfs lager dan de allochtone achterstandsleerlingen, terwijl de laatste groep een hogere wegingsfactor krijgt in het onderwijsachterstandenbeleid (0,9). Voor taal en begrijpend lezen haalden de woonwagen- en zigeunerkinderen wel betere of vergelijkbare scores als de 0,9-leerlingen.

Een vergelijking over de jaren heen van de scores op de Cito-Eindtoets liet bij de woonwagen- en zigeunerkinderen – in tegenstelling tot de overige (doelgroep)-leerlingen – een lichte vooruitgang zien. Uit het onderhavige onderzoek zal blijken in hoeverre deze trend zich voortzet in de tijd.

Asielzoekerskinderen in het basisonderwijs

De onderwijspositie van asielzoekerskinderen in de groepen 2, 4, 6 en 8 van het basisonderwijs is onderzocht op basis van Prima-gegevens voor de schooljaren 1998/1999 (Mulder, 2000) en 2000/2001 (Mulder & Uerz, 2002). Uit de resultaten van het onderzoek naar schooljaar 1998/1999 blijkt dat de prestaties van asielzoekerskinderen voor taal, rekenen, begrijpend lezen en de scores op de Cito-Eindtoets over het algemeen vergelijkbaar waren met die van de 0,9-leerlingen. Ook verschilden ze niet noemenswaardig van de 0,9-leerlingen op sociaal-emotioneel en gedragsmatig vlak. Er waren wel duidelijke verschillen tussen de herkomstlanden van de asielzoekerskinderen. Kinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie haalden betere scores (vooral voor taal en rekenen) dan andere asielzoekerskinderen. Afrikaanse kinderen waren op alle gebieden de zwakste leerlingen; hun positie was ongunstiger dan die van Turkse en Marokkaanse 0,9-leerlingen. Asielzoekerskinderen uit de regio

Afghanistan/Irak/Iran namen een tussenpositie in en waren vergelijkbaar met de Turkse en Marokkaanse leerlingen.

In het schooljaar 2000/2001 werd ongeveer hetzelfde beeld gevonden. Wel waren de onderlinge verschillen tussen de asielzoekerskinderen kleiner geworden, doordat de kinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie wat slechter hadden gescoord en de kinderen uit Afghanistan/Irak/Iran en de Afrikaanse landen wat beter. Het is de vraag hoe de onderwijspositie van de asielzoekerskinderen zich in de volgende Prima-metingen zal ontwikkelen.

1.3 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in het onderhavige onderzoek centraal staan, zijn de volgende:

1. Wat is de onderwijspositie van schipperskinderen, woonwagen- en zigeunerkinderen en asielzoekerskinderen in het basisonderwijs in schooljaar 2002/2003?
2. Wijken deze posities af van die van andere leerlingen die onder het doelgroepenbeleid vallen?
3. Welke trends of ontwikkelingen zijn er in de onderwijspositie van schipperskinderen, woonwagen- en zigeunerkinderen en asielzoekerskinderen te bespeuren?

Een deel van de leerlingen die bij Prima zijn betrokken, valt tussentijds uit. Dat kan doordat ze blijven zitten, worden verwezen naar het speciaal onderwijs of van school af gaan. Ook op deze aspecten zullen de schipperskinderen, woonwagen- en zigeunerkinderen en asielzoekerskinderen – waar mogelijk – worden vergeleken met andere (doelgroep)leerlingen en met eerdere schooljaren.

1.4 Onderzoeksopzet

1.4.1 Steekproef

Schipperskinderen

Het was de bedoeling in het onderhavige onderzoek zoveel mogelijk gebruik te maken van de gegevens die in schooljaar 2002/2003 zijn verzameld in het kader van de vijfde Prima-meting. Dit bleek echter voor de schipperskinderen niet mogelijk te zijn, omdat in Prima-5 er slechts, over alle groepen heen, 28 leerlingen met een wegingsfactor 0,4 zaten. Omdat deze aantallen te klein zijn om betrouwbare uitspraken over te doen, is besloten gebruik te maken van het leerlingenbestand van 2003/2004 van het Ministerie van OCW. Op basis van dit leerlingenbestand is een selectie gemaakt

van concentratiescholen van 0,4-leerlingen. Vervolgens zijn bij deze scholen voor de leerlingen uit groep 8 de scores op de Cito-Eindtoets opgevraagd voor het schooljaar 2002/2003.

In totaal is een dertiental basisscholen aangeschreven waarop meer dan 15 leerlingen zaten met een leerlinggewicht 0,4. Het totale aantal 0,4-leerlingen op deze scholen varieerde van 17 tot 91, met een gemiddelde van 42. Bij de betreffende scholen werden de scores op de Cito-Eindtoets, de geboortedatum en het geslacht van de betreffende leerlingen en de hoogste opleiding van de ouders opgevraagd. In totaal hebben tien van de dertien scholen (77%) voldaan aan het verzoek om de gegevens aan te leveren. Op deze scholen zaten 80 leerlingen met een leerlinggewicht 0,4.

Woonwagen- en zigeuner kinderen

Voor het deelonderzoek naar de woonwagen- en zigeuner kinderen is wel gebruik gemaakt van de beschikbare gegevens uit het Prima-5-bestand. Er bleken in totaal in schooljaar 2002/2003 255 leerlingen aanwezig te zijn met een leerlinggewicht 0,7. De leerlingen zijn redelijk evenwichtig verdeeld over de groepen en de aantallen zijn voldoende om betrouwbare uitspraken over te kunnen doen.

In de steekproef kan een onderscheid gemaakt worden tussen 'bekende' woonwagen- en zigeuner kinderen, die twee jaar eerder al bij het Prima-onderzoek waren betrokken en bij de huidige Prima-meting in schooljaar 2002/2003 (Prima-5) twee groepen hoger zitten, en 'nieuwe' woonwagen- en zigeuner kinderen die ofwel in groep 2 zijn ingestroomd, ofwel nieuw op school (of in Nederland) zijn. In totaal bleken 115 van de 255 leerlingen al 'bekend' te zijn, dat wil zeggen dat ze al eerder hadden deelgenomen aan het Prima-cohortonderzoek (Prima-4), in schooljaar 2000/2001. De overige 140 leerlingen zijn 'nieuwe' leerlingen, van wie 69 leerlingen in groep 2 zijn ingestroomd en 71 leerlingen in de hogere groepen.

Asielzoekers kinderen

Ook de asielzoekers kinderen zijn vertegenwoordigd in de Prima-steekproef, maar omdat niet bekend is of de leerlingen zelf, of hun ouders ooit in Nederland asiel hebben aangevraagd, diende er nog aanvullend onderzoek plaats te vinden op de scholen. Bij de groep asielzoekers kinderen in schooljaar 2002/2003 kan, net als bij de woonwagen- en zigeuner kinderen, een onderscheid gemaakt worden tussen 'bekende' asielzoekers kinderen (die al eerder aan Prima hebben deelgenomen) en 'nieuwe' asielzoekers kinderen (die nieuw zijn ingestroomd). In totaal bleken 386 leerlingen al 'bekend' te zijn, dat wil zeggen dat ze al eerder hadden deelgenomen aan het Prima-cohortonderzoek (Prima-4), in schooljaar 2000/2001. Voor deze leerlingen hoefde geen navraag te worden gedaan bij de scholen.

Om te achterhalen welke 'nieuwe' leerlingen in Prima-5 kinderen zijn van asielzoekende of statushoudende ouders, is eerst een selectie gemaakt van de potentiële groep leerlingen. Daarbij zijn we uitgegaan van de nieuwe leerlingen in Prima-5 van wie

één van de ouders afkomstig is uit een land dat als ‘onveilig’ staat of stond aange-merkt of uit de categorie ‘overige landen’, waarin in het Prima-onderzoek alle niet bij name genoemde landen zijn ondergebracht. In het onderzoek zijn ook de leerlingen meegenomen die tijdens of na de asielzoekersprocedure in Nederland zijn geboren (zie Mulder & Uerz, 2002).

Op deze wijze zijn in totaal 3464 leerlingen geselecteerd als mogelijke asielzoekerskinderen. Vervolgens zijn de scholen waar deze leerlingen op zaten telefonisch benaderd met de vraag of de ouders van de betreffende leerlingen nu of in het verleden in een asielzoekersprocedure hebben gezeten, en zo ja, uit welk land de ouders afkomstig waren (indien niet bekend). Van de 3464 vooraf geselecteerde leerlingen bleken er 397 kinderen van asielzoekende of statushoudende ouders te zijn. Daarvan zijn er 191 ingestroomd in groep 2; de overige 206 leerlingen zijn in de hogere groepen ingestroomd. Op de exacte redenen van instroom wordt in hoofdstuk 4 ingegaan.

De steekproef van asielzoekerskinderen voor schooljaar 2002/2003 bevat dus in totaal 783 leerlingen van wie de ouders ooit in een asielzoekersprocedure hebben gezeten: 386 ‘bekende’ leerlingen en 397 ‘nieuwe’ leerlingen.

Overzicht aantallen leerlingen in de steekproef

In tabel 1.1 staat een overzicht van de totale aantallen schipperskinderen, woonwagen- en zigeunerkinderen en asielzoekerskinderen die bij het onderhavige onderzoek zijn betrokken.

Tabel 1.1 – Overzicht van aantallen schipperskinderen, woonwagen- en zigeunerkinderen en asielzoekerskinderen in het onderhavige onderzoek, uitgesplitst naar leerjaar (schooljaar 2002/2003)

	groep				totaal
	2	4	6	8	
schipperskinderen	-	-	-	80	80
woonwagen- en zigeunerkinderen	69	65	54	67	255
asielzoekerskinderen	191	202	197	193	783

1.4.2 Instrumenten

In paragraaf 1.1 is al kort aangegeven welke toetsen en vragenlijsten in het Prima-onderzoek worden afgenomen. Voor het onderhavige onderzoek zijn daarvan de volgende instrumenten van belang:

- Het formulier met *achtergrondkenmerken*, dat voor alle leerlingen door de school is ingevuld. In het rapport gaan we in op de volgende kenmerken: geslacht, leeftijd, gezinssamenstelling, geboorteland ouders, verblijfsduur in Nederland en opleiding ouders;
- De *toetsen* (voorbereidend) taal en rekenen die in alle groepen zijn afgenomen; en in groep 6 en 8 ook de toets begrijpend lezen;
- Het *leerlingformulier* met enkele ‘sociaal-affectieve’ kenmerken, dat door de leerkrachten van alle groepen voor elke leerling is ingevuld. Het gaat daarbij om welbevinden, zelfvertrouwen, werkhouding, en onderwijsbijzonderheden zoals extra zorg, cognitieve capaciteiten, onderpresteren, onderwijsondersteunend thuis-klimaat, prognose voortgezet onderwijs;
- De *leerlingvragenlijst* die door leerlingen uit de groepen 6 en 8 is ingevuld, met daarin de dimensies ‘sociale integratie’, ‘schoolwelbevinden’ en ‘zelfvertrouwen’;
- Het *uitstroomformulier* dat op het eind van het schooljaar voor de leerlingen in groep 8 wordt ingevuld. Hierin is informatie opgenomen over de schoolloopbaan-kenmerken, advies voortgezet onderwijs en de scores op de Cito-Eindtoets basis-onderwijs.
- De *‘instroom- en uitvalformulieren’* die door alle scholen na afronding van het onderzoek worden ingevuld. Hiermee worden gegevens over de loopbaan van de nieuwe leerlingen in het onderzoek en van de uit het onderzoek verdwenen leerlingen opgevraagd. Doel hiervan is zicht te krijgen op de omvang van deze groep leerlingen op een school en de achterliggende redenen. Mogelijke redenen van instroom of uitval zijn: verhuizing, verwijzing naar speciaal basisonderwijs, zitten-blijven, of zij-instroom.

1.5 Leeswijzer

De rest van het rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 bespreken we de onderwijspositie van de schipperskinderen, waarbij vanwege de anders samengestelde steekproef alleen wordt ingegaan op enkele achtergrondkenmerken en de scores op de Cito-Eindtoets. Hoofdstuk 3 en 4 behandelen vervolgens de onderwijspositie van de woonwagen- en zigeunerkinderen en asielzoekerskinderen op basis van de gegevens uit het Prima-cohortonderzoek van schooljaar 2002/2003. Hoofdstuk 5 bevat een samenvatting van de belangrijkste resultaten en enkele afsluitende conclusies.

2 Schipperskinderen

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de onderwijspositie van de schipperskinderen. Van deze groep zijn, zoals aangegeven in hoofdstuk 1, alleen de scores op de Cito-Eindtoets van de leerlingen die in schooljaar 2003/2004 in groep 8 zaten opgevraagd. We beschrijven eerst enkele achtergrondkenmerken en gaan vervolgens in op de scores op de Cito-Eindtoets.

2.2 Achtergrondkenmerken

De achtergrondkenmerken van de 0,4-leerlingen uit de steekproef zijn geslacht, opleiding ouders en gemiddelde leeftijd. In tabel 2.1 worden deze gegevens vergeleken met die van de referentiesteekproef uit Prima-5, een steekproef van 420 scholen die representatief is voor alle basisscholen in Nederland (Driessen, Van Langen, Vierke, 2004).

Gemiddeld zitten er in de steekproef van 0,4-leerlingen meer meisjes dan jongens (56 versus 44 procent). Ongeveer vier procent van de ouders heeft maximaal lager onderwijs. Ruim een kwart van de ouders (36%) heeft maximaal een opleiding in het vbo genoten. Meer dan de helft van de ouders van de leerlingen (53%) heeft maximaal een mbo-opleiding en 6,5 procent van de ouders heeft een hbo/wo-opleiding. In vergelijking met de referentiesteekproef hebben de ouders van de schipperskinderen vaker maximaal een mbo-opleiding en minder vaak een hbo- of wo-diploma. De schipperskinderen uit de steekproef wijken wat betreft leeftijd niet sterk af van de referentiesteekproef. Bij de interpretatie van de resultaten moet wel rekening worden gehouden met het beperkte aantal leerlingen, zeker daar waar een vergelijking wordt gemaakt met andere groepen leerlingen.

Tabel 2.1 – Achtergrondkenmerken 0,4-leerlingen (schooljaar 2002/2004), vergeleken met de referentiesteekproef uit Prima-5 (schooljaar 2002/2003)

	referentiegroep	0,4
<i>geslacht</i>		
jongen	50,9	43,8
meisje	49,1	56,3
<i>N</i>	36103	80
<i>opleiding ouders*</i>		
max. lo	7,4	3,9
max. vbo	31,4	36,4
max. mbo	38,0	53,2
hbo/wo	23,2	6,5
<i>N</i>	14722	77
<i>gemiddelde leeftijd groep 8</i>		
	11,9	12,0
<i>n</i>	39012	80

NB: bij aanwezigheid van twee ouders is die ouder genomen met de hoogste opleiding

2.3 Cito-Eindtoets

In tabel 2.2 staan de scores die de schipperskinderen en andere groepen leerlingen hebben behaald op de Cito-Eindtoets. De scores van de 0,4-leerlingen op het onderdeel wereldoriëntatie worden niet gepresenteerd vanwege het beperkte aantal leerlingen bij wie dit onderdeel is afgenomen.

Om te bepalen of een verschil als relevant kan worden aangemerkt, gaan we uit van de scores en standaarddeviaties in de referentiegroep (het landelijke gemiddelde). De gemiddelde scores en standaarddeviaties in de referentiesteekproef staan in bijlage 1. We spreken van een relevant verschil als het verschil tussen twee leerlingewichten tenminste een kwart standaarddeviatie bedraagt. Dat komt overeen met een significantieniveau van één procent.

Tabel 2.2 – Cito-scores van 0,4-leerlingen in groep 8, schooljaar 2003/2004; vergeleken met scores van andere (doelgroep)leerlingen in schooljaar 2002/2003

	0,0	0,25	0,4	0,9
taal	76,4	68,5	66,6	64,7
rekenen	44,9	39,2	43,8	39,2
informatieverwerking	30,5	26,6	27,4	25,3
wereldoriëntatie	44,0	39,1	-	33,8
<i>totaal</i>	<i>537,0</i>	<i>530,9</i>	<i>534,4</i>	<i>529,1</i>

vet = significant verschil met 0,4-leerlingen

Gemiddeld halen de 0,4-leerlingen een score van 534,4 op de Cito-Eindtoets. Hiermee is de score van de schipperskinderen vergelijkbaar met die van de 0,0-leerlingen. Wel scoren de 0,4-leerlingen significant lager voor de onderdelen taal en informatieverwerking. Opvallend is dat, vergeleken met de 0,25-leerlingen, de schipperskinderen uit dit onderzoek *overall* een iets hogere score hebben gehaald op de Cito-Eindtoets. Dit lijkt vooral te danken aan een hogere score op het onderdeel rekenen. Ook in vergelijking met de 0,9-leerlingen doen de schipperskinderen het beter op de Cito-Eindtoets. Dit geldt vooral voor rekenen en informatieverwerking.

De verschillen tussen de schipperskinderen en de 0,0- en 0,25-leerlingen zijn vergelijkbaar met de gevonden verschillen in schooljaar 1998/1999.

3 Woonwagen- en zigeunerkinderen

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bespreken we de onderwijspositie van de woonwagen- en zigeunerkinderen in schooljaar 2002/2003. Bij de presentatie van de gegevens over de woonwagen- en zigeunerkinderen zal in de tekst zo veel mogelijk een vergelijking worden gemaakt met eerdere metingen. We hebben er echter voor gekozen de cijfers van eerdere jaren niet in de tabellen en figuren op te nemen. Enerzijds voor de overzichtelijkheid en anderzijds vanwege het feit dat het huidige rapport als nulmeting fungeert en we de rapportage over de verschillende doelgroepen zoveel mogelijk gelijk willen houden. Voor een vergelijking van de onderwijspositie van drie opeenvolgende cohorten woonwagen- en zigeunerkinderen in de schooljaren 1996/1997, 1998/1999, 2000/2001 verwijzen wij naar Hulsen & Mulder (2003).

In de tabellen en figuren worden, waar mogelijk, de gegevens van de woonwagen- en zigeunerkinderen afgezet tegen die van de referentiesteekproef (de gemiddelde Nederlandse leerling), of tegen de gegevens van andere (doel)groepen in het onderwijsachterstandenbeleid (0,0-leerlingen, 0,25-leerlingen en 0,9-leerlingen).

Tabel 3.1 – Verdeling van de 0,7-leerlingen over de groepen in schooljaar 2002/2003

	n	%
groep 2	69	27,0
groep 4	65	25,5
groep 6	54	21,2
groep 8	67	26,3
totaal	255	

In tabel 3.1 presenteren we nog eens de aantallen woonwagen- en zigeunerkinderen in schooljaar 2002/2003 uitgesplitst naar leerjaar. In totaal waren 115 van de 255 leerlingen al bekend uit de vorige meting en 140 leerlingen zijn nieuw ingestroomd in Prima-5 (zie hoofdstuk 1). De leerlingen zijn redelijk evenredig verdeeld over de

groepen; alleen in groep 6 zitten relatief wat minder leerlingen dan in de andere groepen.

In dit hoofdstuk gaan we achtereenvolgens in op de belangrijkste achtergrondkenmerken van de 0,7-leerlingen, de prestaties voor taal, rekenen en begrijpend lezen, sociaal-emotionele kenmerken, instroom en uitval, en uitstroom na groep 8.

3.2 Achtergrondkenmerken

In tabel 3.2 staat een overzicht van de achtergrondkenmerken van de woonwagen- en zigeunerkinderen die in schooljaar 2002/2003 hebben deelgenomen aan het Prima-cohortonderzoek, afgezet tegen de referentiesteekproef. Uit de tabel blijkt dat de verdeling tussen jongens en meisjes bij de woonwagen- en zigeunerkinderen wat scheef is: de steekproef bevat meer meisjes dan jongens (56 versus 44 procent). Vergeleken met de referentiesteekproef zijn de ouders van de 0,7-leerlingen zeer laag opgeleid: bijna negentig procent heeft maximaal een vbo-opleiding. De gezinssituatie van de 0,7-leerlingen wijkt ook af van die van de referentiesteekproef. Bij de woonwagen- en zigeunerkinderen zijn beide ouders minder vaak aanwezig (77%) en is vaker alleen de moeder aanwezig (22%). Het gros van de ouders is afkomstig uit Nederland. De gemiddelde leeftijd van de woonwagen- en zigeunerkinderen ligt in groep 2 op hetzelfde niveau als in de referentiesteekproef, maar in de hogere groepen ligt de gemiddelde leeftijd van de 0,7-leerlingen wat hoger.

De achtergrondkenmerken van 0,7-leerlingen in schooljaar 2002/2003 komen op bijna alle onderzochte punten overeen met die van dezelfde groep leerlingen in eerdere Prima-metingen (zie Hulsen & Mulder, 2003). Alleen wat betreft het herkomstland van de vader is een klein verschil; in Prima-4 was 79 procent van de vaders in Nederland geboren (in eerdere metingen was het percentage Nederlandse vaders echter vergelijkbaar met dat in de huidige meting).

Tabel 3.2 – Achtergrondkenmerken van de 0,7-leerlingen in schooljaar 2002/2003
(percentages, gemiddelden en aantallen)

	referentie- steekproef	0,7
<i>geslacht</i>		
jongen	50,5	43,9
meisje	49,5	56,1
N	40254	255
<i>opleiding ouders*</i>		
max. LO	7,3	44,4
max. VBO	22,2	44,4
max. mbo	41,6	10,9
HBO/WO	29,0	0,4
N	37471	248
<i>gezinssamenstelling</i>		
beide ouders	90,3	76,7
alleen moeder	8,5	21,7
alleen vader	0,6	1,6
anders/onbekend	0,6	-
N	39403	253
<i>herkomstland</i>		
Ned. vader	82,8	93,5
Ned. moeder	82,0	96,0
N	37367	216
<i>gemiddelde leeftijd</i>		
groep 2	5,8	5,9
groep 4	7,9	8,2
groep 6	9,9	10,3
groep 8	11,9	12,2
N	39914	255

NB: bij aanwezigheid van twee ouders is die ouder genomen met de hoogste opleiding

3.3 Cognitieve kenmerken

In deze paragraaf gaan we in op de prestaties voor rekenen, taal en begrijpend lezen van de woonwagen- en zigeunerkinderen in de groepen 2, 4, 6 en 8 in schooljaar 2002/2003.

3.3.1 Rekenen

Als (voorbereidende) rekentoets wordt in het Prima-cohortonderzoek in groep 2 gebruik gemaakt van de Cito-toets Ordenen. In de groepen 4, 6 en 8 wordt de toets Rekenen/Wiskunde gebruikt, eveneens afkomstig uit het Cito-leerlingvolgsysteem. Voor elke leerling is het aantal goed gemaakte opgaven omgezet naar een zogenaamde 'rekenvaardigheidsscore'. Het voordeel hiervan is dat deze score met de jaren 'meegroeit', zodat de leerling door de jaren heen gevolgd kan worden.

In tabel 3.3 worden de rekenscores van de 0,7-leerlingen gepresenteerd en vergeleken met die van niet-doelgroepleerlingen, autochtone doelgroepleerlingen en allochtone doelgroepleerlingen. Om te bepalen of een verschil als relevant kan worden aangemerkt wordt weer gekeken naar de scores en standaarddeviaties in de referentiegroep (het landelijke gemiddelde; zie bijlage 1). We spreken van een relevant verschil als het verschil tussen twee leerlinggewichten tenminste een kwart standaarddeviatie bedraagt. Dat komt overeen met een significantieniveau van één procent.

Tabel 3.3 – Rekenscores van 0,7-leerlingen (totale steekproef) in groepen 2, 4, 6 en 8 vergeleken met overige doelgroepleerlingen in schooljaar 2002/2003

	0,0	0,25	0,7	0,9
groep 2	58,7	52,7	53,4	48,8
groep 4	71,2	66,8	63,8	62,3
groep 6	96,9	92,0	88,8	89,8
groep 8	119,3	114,5	108,8	113,5

vet = significant verschil met 0,7-leerlingen

Uit de tabel blijkt dat de 0,7-leerlingen in schooljaar 2002/2003 voor rekenen lagere scores halen dan de 0,0-en 0,25-leerlingen (behalve in groep 2). Verder valt op dat de woonwagen- en zigeunerkinderen in groep 2 hogere scores hebben behaald voor

rekenen dan de 0,9-leerlingen, maar dat ze in groep 8 echter weer significant lager hebben gescoord.

Dit laatste beeld kwam ook in de Prima-metingen in de schooljaren 1998/1999 en 2000/2001 naar voren: de 0,7-leerlingen hebben ook in die schooljaren in groep 2 een voorsprong op de 0,9-leerlingen. Deze voorsprong wordt in de latere jaren echter weer teniet gedaan. De verschillen in schooljaar 2002/2003 tussen de 0,7-leerlingen enerzijds en de 0,0- en 0,25-leerlingen anderzijds komen ook overeen met de eerdere twee metingen; de woonwagen- en zigeunerkinderen presteren in alle groepen slechter op de rekentoets dan de 0,0-leerlingen en alleen in de groepen 4, 6 en 8 slechter dan de 0,25-leerlingen.

3.3.2 Taal

Voor taal wordt in Prima in groep 2 de toets Taal voor Kleuters uit het Cito-leerlingvolgsysteem gebruikt. In de groepen 4, 6 en 8 worden Prima-taaltoetsen gebruikt. Deze laatste toetsen zijn speciaal voor het Prima-cohortonderzoek door Cito ontwikkeld. De scores op de Prima-taaltoets zijn omgezet naar 'taalvaardigheidsscores', zodat de scores in groep 4, 6 en 8 over de jaren heen kunnen worden vergeleken.

In tabel 3.4 staan de taalscores in schooljaar 2002/2003 van de woonwagen- en zigeunerkinderen in de verschillende groepen. Er vindt weer een vergelijking plaats met de prestaties van de overige (doel)groepleerlingen. Om te bepalen of er sprake is van relevante verschillen tussen de groepen, gaan we weer uit van een kwart standaarddeviatie in de referentiegroep (zie bijlage 1).

De woonwagen- en zigeunerkinderen voor taal blijken in alle groepen lager te scoren dan de 0,0-leerlingen. In de groepen 4 en 8 scoren de 0,7-leerlingen lager dan de 0,25-leerlingen. In groep 2 en 6 zijn de scores echter vergelijkbaar. Vergeleken met de 0,9-leerlingen halen de 0,7-leerlingen in groep 2 nog hogere scores dan de 0,9-leerlingen, maar in de hogere groepen scoren ze op een vergelijkbaar niveau.

Tabel 3.4 – Taalscores van 0,7-leerlingen in groepen 2, 4, 6 en 8 vergeleken met overige doelgroep leerlingen in schooljaar 2002/2003

	0,0	0,25	0,7	0,9
groep 2*	46,1	42,8	42,6	36,9
groep 4	1055,1	1042,3	1024,1	1018,5
groep 6	1088,6	1072,0	1064,9	1058,0
groep 8	1126,5	1109,9	1090,2	1093,9

vet = significant verschil met 0,7-leerlingen

** afwijkende scores in verband met afname andere toets in Prima-5 (Taal voor Kleuters).*

In de vorige twee metingen haalden de 0,7-leerlingen in vrijwel alle groepen nog een hogere score voor taal dan de 0,9-leerlingen. In schooljaar 2002/2003 is dit alleen in groep 2 het geval. Net als bij de eerdere metingen halen de woonwagen- en zigeuner-kinderen lagere taalscores dan de 0,0- en, in iets mindere mate, de 0,25-leerlingen.

3.3.3 Begrijpend lezen

In groep 6 en 8 worden delen van de toets Begrijpend lezen afgenomen, afkomstig uit het Cito-leerlingvolgsysteem. De scores op de toetsen worden weer omgezet in vaardigheidsscores. In tabel 3.5 worden de scores van de 0,7-leerlingen vergeleken met die van de andere (doel)groep leerlingen. De scores en standaarddeviaties voor begrijpend lezen in de referentiesteekproef kunnen in bijlage 1 gevonden worden.

Tabel 3.5 – Scores op begrijpend lezen van 0,7-leerlingen in groepen 6 en 8 vergeleken met overige doelgroep leerlingen in schooljaar 2002/2003

	0,0	0,25	0,7	0,9
groep 6	39,5	30,2	31,3	27,0
groep 8	59,4	49,6	40,9	47,0

vet = significant verschil met 0,7-leerlingen

Uit de tabel blijkt dat de woonwagen- en zigeunerkinden in groep 6 en 8 lager scoren dan de 0,0-leerlingen en hoger dan de 0,9-leerlingen. In groep 8 scoren ze lager dan de 0,25-leerlingen én lager dan de 0,9-leerlingen.

Vergeleken met schooljaar 2000/2001 hebben de 0,7-leerlingen in 2002/2003 in groep 6 hogere scores voor begrijpend lezen gehaald, maar lagere scores in groep 8. De scores zijn wel vergelijkbaar met die van schooljaar 1998/1999. Net als in schooljaar 1998/1999 als 2000/2001 scoren de 0,7-leerlingen lager dan de 0,0-leerlingen en lager dan, of op een vergelijkbaar niveau als de 0,25-leerlingen.

3.4 Sociaal-emotionele kenmerken

Naast de cognitieve kenmerken, die in de vorige paragraaf zijn behandeld, wordt in Prima ook een aantal sociaal-emotionele en gedragsmatige kenmerken onderzocht. In het *leerlingprofiel* geven de leerkrachten hun oordeel over een aantal sociaal-emotionele aspecten van de leerlingen uit de groepen 2, 4 6 en 8. In het *leerlingwelbevindenvragenlijstje* kunnen leerlingen uit groep 6 en 8 zelf aangeven hoe ze de situatie op school en de omgang met klasgenootjes beleven.

3.4.1 Leerlingprofiel

In het leerlingprofiel, dat door de leerkrachten voor elke leerling wordt ingevuld, komen de volgende aspecten aan bod:

- thuisklimaat (betrokkenheid van ouders bij school);
- sociale integratie (populariteit onder en omgang met klasgenoten);
- sociaal gedrag (mate waarin leerling goed omgaat met klasgenoten);
- zelfvertrouwen (mate waarin leerling zelfvertrouwen heeft in de klas/op school);
- werkhouding in de klas;
- welbevinden (mate waarin de leerling zich op zijn gemak voelt op school);
- extra hulp (mate waarin leerling extra hulp nodig heeft en ontvangt);
- leerling kan beter (mate waarin er sprake is van onderpresteren).

De scores op de variabelen lopen van 1 (beslist onwaar) tot en met 5 (beslist waar).

In tabel 3.6 staan de gemiddelde scores op de verschillende variabelen voor de leerlingen uit de groepen 2, 4, 6 en 8 voor schooljaar 2002/2003. Er is hierbij een uitsplitsing gemaakt naar leerlinggewicht. Om te bepalen of een verschil tussen de wegingscategorieën significant is gaan we ook hier uit van de gemiddelde scores en de standaarddeviatie in de referentiesteekproef (zie bijlage 1).

Tabel 3.6 – Gemiddelde scores op het leerlingprofiel voor leerlingen in groep 2, 4, 6 en 8 in schooljaar 2002/2003, uitgesplitst naar wegingsfactor

	0,0	0,25	0,7	0,9
thuisclimaat	3,87	3,33	2,81	2,97
sociale integratie	3,70	3,51	3,63	3,52
sociaal gedrag	3,69	3,56	3,39	3,47
zelfvertrouwen	3,77	3,69	3,76	3,78
werkhouding	3,47	3,21	3,16	3,30
welbevinden	4,13	3,99	4,01	4,09
extra hulp	2,08	2,48	2,66	2,54
leerling kan beter	2,45	2,55	2,59	2,68

vet = significant verschil met 0,7-leerlingen

De 0,7-leerlingen wijken in schooljaar 2002/2003 op vier punten af van de 0,0-leerlingen: *thuisclimaat*, *sociaal gedrag*, *werkhouding* en *extra hulp*. Op al deze punten scoren de woonwagen- en zigeunerkinderen minder gunstig dan de 0,0-leerlingen. Bij de 0,25-leerlingen is er alleen een verschil in thuisclimaat; dat is bij de 0,7-leerlingen ongunstiger. Er worden door de leerkrachten geen verschillen ervaren tussen de 0,7- en de 0,9-leerlingen.

Ook in 1998/1999 en 2000/2001 weken de 0,7-leerlingen wat betreft thuisclimaat, sociaal gedrag en extra hulp af van de 0,0-leerlingen. In schooljaar 2000/2001 werd daarnaast de werkhouding en het welbevinden van de woonwagen- en zigeunerkinderen bovendien lager ingeschat dan van de 0,0-leerlingen.

In de eerdere metingen werd, net als in 2002/2003, het thuisclimaat van de 0,7-leerlingen als minder gunstig beoordeeld dan dat van de 0,25-leerlingen. In schooljaar 2000/2001 werd echter ook het sociaal gedrag van de 0,7-leerlingen minder positief beoordeeld dan dat van de 0,25-leerlingen en in 1998/1999 naast het thuisclimaat ook de behoefte aan extra hulp.

In schooljaar 1998/1999 waren er net als in 2002/2003 geen verschillen tussen de 0,7- en 0,9-leerlingen in de scores op het leerlingprofiel. In 2000/2001 werden er wel verschillen ervaren wat betreft werkhouding, welbevinden en extra hulp. De 0,9-leerlingen werden op deze kenmerken positiever beoordeeld.

Het ziet er dus naar uit dat de sociaal-emotionele kenmerken van de woonwagen- en zigeunerkinderen in schooljaar 2002/2003 wat gunstiger worden beoordeeld dan in de voorgaande metingen. De verschillen tussen de 0,7-leerlingen en de andere (doel)groepen worden in het huidige schooljaar als kleiner ervaren.

3.4.2 Schoolwelbevinden

In tabel 3.7 staan de gemiddelde scores op het schoolwelbevinden vragenlijstje voor de leerlingen in groep 6 en 8. De 0,7-leerlingen blijken minder zelfvertrouwen te hebben dan de 0,0-leerlingen én dan de 0,9-leerlingen. Ook voelen ze zich op school minder op hun gemak dan de 0,9-leerlingen.

Tabel 3.7 – Gemiddelde scores op het schoolwelbevinden vragenlijstje voor leerlingen in groep 6 en 8 in schooljaar 2002/2003, uitgesplitst naar wegingsfactor

	0,0	0,25	0,7	0,9
sociale integratie	4,14	4,06	4,06	4,03
zelfvertrouwen	3,26	3,00	2,92	3,23
welbevinden	3,76	3,68	3,68	3,86

vet = significant verschil met 0,7-leerlingen

Vergeleken met de vorige metingen is er weinig veranderd aan het schoolwelbevinden van de woonwagen- en zigeunerkinderen. Wel verschillen de 0,7-leerlingen ten opzichte van de vorige metingen van de 0,9-leerlingen wat betreft de mate van welbevinden. In de vorige metingen voelden de 0,7-leerlingen zich net zo thuis op school als de 0,9-leerlingen. Dit is in de huidige meting dus afgenomen.

3.5 Tussentijdse uitval en instroom

Het is mogelijk dat leerlingen die aan een Prima-onderzoek hebben deelgenomen, bij een volgende meting niet meer worden aangetroffen. We spreken dan van tussentijdse uitval. Ook kan het zijn dat in een Prima-meting leerlingen deelnemen, die nog niet eerder aan het onderzoek hebben meegedaan. Deze leerlingen zijn nieuw ingestroomd. In deze paragraaf bespreken we de tussentijdse uitval en instroom van de woonwagen- en zigeunerkinderen in schooljaar 2002/2003.

3.5.1 Uitval

Bij de uitval gaat het om leerlingen die wel aan de vorige meting hebben deelgenomen (Prima-4, in schooljaar 2000/2001), maar niet aan de meting in schooljaar

2002/2003. De leerlingen die in Prima-4 in groep 8 zaten, worden hierbij buiten beschouwing gelaten, omdat zij in Prima-5 niet meer op school worden verwacht.

In totaal zijn 57 van de verwachte 190 woonwagen- en zigeunerkinderen uit Prima-4 twee jaar later niet meer aangetroffen bij de meting in schooljaar 2002/2003 (29 leerlingen uit groep 2 en 14 leerlingen uit zowel groep 4 als groep 6). Gedeeltelijk is de uitval te wijten aan *schooluitval*. Dit houdt in dat een school als geheel niet meer aan Prima heeft deelgenomen. Dit geldt voor 29 0,7-leerlingen. De redenen van uitval (voor zover bekend) voor de overige leerlingen staan in tabel 3.8, waarbij een vergelijking wordt gemaakt met de leerlingen met een ander leerlinggewicht.

Tabel 3.8 – Reden van uitval na Prima-4 (00/01), uitgesplitst naar leerlinggewicht (percentages)

	0,0	0,25	0,7	0,9
zittenblijven	36,6	40,1	57,1	35,6
verwijzing naar speciaal onderwijs	12,5	20,0	23,8*	13,5
andere basisschool/verhuisd	48,8	39,3	14,3*	41,9
(r)emigratie	2,2	0,6	4,8*	9,0
N	922	496	21	1263

*: $N < 10$

Voor de meerderheid van de 0,7-leerlingen is zittenblijven de reden van uitval. Dit lijkt wat vaker het geval te zijn dan bij de overige (doel)groepleerlingen. Bij de overige redenen voor uitval is het aantal 0,7-leerlingen te klein om uitspraken over te kunnen doen.

3.5.2 Instroom

Naast de groep uitvallers kunnen we nog een groep leerlingen onderscheiden: de leerlingen die niet aan de vierde Prima-meting in 2000/2001 hebben deelgenomen, maar wel aan de vijfde meting in 2002/2003. In hoofdstuk 1 zagen we al dat dit voor 140 woonwagen- en zigeunerkinderen het geval is. Een deel van de instroom valt onder de reguliere instroom: deze leerlingen zijn pas na 2000/2001 aan de basisschool begonnen en zaten in schooljaar 2002/2003 in groep 2 (n=48). Deze groep zal in het vervolg van deze paragraaf buiten beschouwing worden gelaten.

Daarnaast hangt een deel van de instroom samen met de in de vorige paragraaf besproken *schooluitval*. Voor deze uitgevallen scholen zijn in de Prima-steekproef vervangende scholen opgenomen. In totaal zijn ter vervanging van de uitgevallen scholen 194 nieuwe scholen opgenomen, met daarop 67 woonwagen- en zigeunerkinderen. De overige 0,7-leerlingen (n=25) zijn om andere redenen ingestroomd. De instroomredenen van de 0,7-leerlingen en de andere (doelgroep)leerlingen staan in tabel 3.9. Bij de woonwagen- en zigeunerkinderen zijn van 17 leerlingen de redenen van instroom bekend, dus de resultaten moeten met enige voorzichtigheid worden betracht. De voornaamste reden van instroom voor de 0,7-leerlingen is zittenblijven. Dit is vaker het geval bij de 0,7-leerlingen dan bij de overige (doel)groepleerlingen.

Tabel 3.9 – Reden van instroom na Prima-4 (00/01), uitgesplitst naar leerlinggewicht (percentages)

	0,0	0,25	0,7	0,9
zittenblijven	28,2	38,6	76,5	28,6
verwijzing naar speciaal onderwijs	1,4*	1,9*	-	-
andere basisschool/verhuisd	66,8	57,3	23,5*	53,8
(r)emigratie	3,8*	2,2*	-	17,3
N	663	370	17	762

*: N<10

3.6 Stand van zaken aan het eind van het basisonderwijs

In Prima worden bij elke meting de behaalde (deel)scores op de Cito-Eindtoets basisonderwijs, de vervolgadvisen voor het voortgezet onderwijs en de ‘drop-out’ verwachtingen opgevraagd om de situatie van de leerlingen aan het einde van het basisonderwijs in kaart te brengen.

3.6.1 Cito-Eindtoets

Tabel 3.10 geeft een overzicht van de scores op de Eindtoets Basisonderwijs van het Cito in schooljaar 2002/2003. Om te bepalen of er sprake is van significante verschillen tussen de groepen is weer uitgegaan van de scores en standaarddeviaties in de referentiesteekproef (zie bijlage 1).

De 0,7-leerlingen hebben voor alle onderdelen van de Cito-Eindtoets lagere scores behaald dan de 0,0- en 0,25-leerlingen. Ook scoren ze op alle onderdelen behalve

wereldoriëntatie, lager dan de 0,9-leerlingen. Hiermee presteren de woonwagen- en zigeunerkinderen *slechter* op de Cito-Eindtoets dan bij de vorige meting in schooljaar 2000/2001, toen ze gemiddeld een totaalscore van 527 hadden. De scores van de 0,7-leerlingen zijn vergelijkbaar met de Prima-metingen in schooljaar 1996/1997 en 1998/1999.

Tabel 3.10 – Cito-scores in groep 8 in schooljaar 2002/2003, uitgesplitst naar wegingsfactor en schooljaar

	0,0	0,25	0,7	0,9
taal	76,4	68,5	59,8	64,7
rekenen	44,9	39,2	32,3	39,2
informatieverwerking	30,5	26,6	21,4	25,3
wereldoriëntatie	44,0	39,1	32,8	33,8
totaal	537,0	530,9	522,6	529,1

vet = significant verschil met 0,7-leerlingen

3.6.2 Vervolgadviezen

De vervolgadviezen die de woonwagen- en zigeunerkinderen hebben gekregen aan het eind van het basisonderwijs staan vermeld in tabel 3.11. De schooltypen zijn daarbij ingedikt tot vijf categorieën:

1. vmbo-praktijkonderwijs en leerwegondersteunend onderwijs;
2. vmbo-leerwegondersteunend onderwijs/beroepsbegeleidende leerweg t/m -kaderberoepsgerichte leerweg;
3. vmbo-kaderberoepsgerichte leerweg/gemengde leerweg t/m vmbo-theoretische leerweg;
4. vmbo-theoretische leerweg/havo en havo;
5. havo/vwo en vwo.

Er vindt weer een vergelijking plaats met de andere (doelgroep)leerlingen. Omdat het bij de woonwagen- en zigeunerkinderen slechts om een beperkte groep gaat, gaan we alleen in op globale verschillen.

Ongeveer eenderde van de 0,7-leerlingen krijgt een advies voor de twee laagste schooltypen: vmbo-pro en -lwo. Dit is beduidend vaker het geval bij de woonwagen- en zigeunerkinderen dan bij de overige leerlingen. De woonwagen- en zigeunerkinde-

ren krijgen ook vaker dan de andere groepen een advies voor vmbo-lwo/bbl tot en met vmbo-kbl. Zeer weinig 0,7-leerlingen krijgen een havo- of vwo-advies. Het percentage 0,7-leerlingen dat een advies voor vmbo-kbg/gl t/m vmbo-tl krijgt, is wel vergelijkbaar met dat van de andere groepen leerlingen (circa 25%).

Tabel 3.11 – Adviezen voor voortgezet onderwijs in groep 8, uitgesplitst naar weegfactor, schooljaar 2002/2003 (percentages)

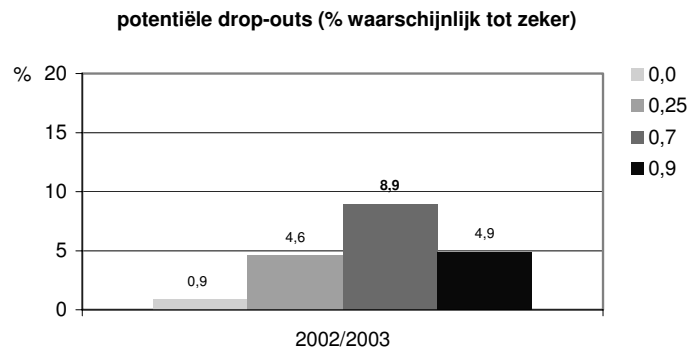
	0,0	0,25	0,7	0,9
vmbo-pro en -lwo	4,2	14,0	33,9	17,2
vmbo-lwo/bbl t/m -kbl	12,2	31,2	37,5	28,4
vmbo-kbl/gl t/m vmbo-tl	25,9	28,0	25,0	28,1
vmbo-tl/havo en havo	28,2	17,4	1,8	17,5
havo/vwo en vwo	29,5	9,3	1,8	8,8
N	5377	1455	56	3470

De 0,7-leerlingen krijgen wat vaker een advies voor de lagere schooltypen dan bij de vorige Prima-meting. Toen kreeg ruim twintig procent een advies voor vmbo-pro/-lwo en eenderde een advies voor vmbo-kbl/gl t/m vmbo/tl. De schooladviezen van de 0,7-leerlingen zijn weer vergelijkbaar met die van 1998/1999.

3.6.3 Voortijdig schoolverlaten

In elke Prima-meting wordt aan de leerkrachten gevraagd in welke mate zij de leerlingen beschouwen als potentiële ‘drop-outs’. Figuur 3.2 toont de percentages leerlingen in schooljaar 2002/2003 waarvan de leerkrachten verwachten dat ze ‘waarschijnlijk’ tot ‘zeker’ zullen uitvallen in het vervolgonderwijs. Uit de figuur blijkt duidelijk dat de ‘drop-out’-prognose voor de 0,7-leerlingen aanzienlijk hoger ligt dan voor de andere groepen leerlingen.

Het ingeschatte percentage potentiële voortijdige schoolverlaters is in schooljaar 2002/2003 wel wat lager dan in schooljaar 2000/2001 (toen 10%). Sinds 1998/1999 is bovendien sprake van een dalende tendens (toen 15,5%).

Figuur 3.1 – Scores op ‘drop-out-prognose’ naar wegingsfactor (schooljaar 2002/2003)

4 Asielzoekerskinderen

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de onderwijspositie van asielzoekerskinderen in schooljaar 2002/2003. Waar mogelijk wordt in de tekst een vergelijking gemaakt met wat bekend is uit eerdere onderzoeken naar asielzoekerskinderen op basis van het Prima-cohortonderzoek.

Net als bij de woonwagen- en zigeunerkinderen kan bij de asielzoekerskinderen een onderscheid gemaakt worden tussen ‘bekende’ leerlingen en ‘nieuwe’ leerlingen. In totaal zijn bij de vijfde Prima-meting in schooljaar 2002/2003 783 leerlingen aangetroffen van wie de ouders ooit in een asielzoekersprocedure hebben gezeten: 386 ‘bekende’ leerlingen en 397 ‘nieuwe’ leerlingen (zie hoofdstuk 1).

In tabel 4.1 staat de verdeling van de totale groep asielzoekerskinderen uitgesplitst naar leerjaar. In elke groep blijkt ongeveer een kwart van het totale aantal asielzoekerskinderen te zitten.

Tabel 4.1 – Verdeling van de totale groep asielzoekerskinderen over de groepen in schooljaar 2002/2003

	n	%
groep 2	191	24,4
groep 4	202	25,8
groep 6	197	25,2
groep 8	193	24,6
<i>totaal</i>	<i>783</i>	

In dit hoofdstuk wordt zoveel mogelijk dezelfde opbouw aangehouden als bij het hoofdstuk over woonwagen- en zigeunerkinderen. We gaan eerst in op enkele achtergrondkenmerken van de asielzoekerskinderen, daarna gaan we achtereenvolgens in op de prestaties voor taal, rekenen en begrijpend lezen; de niet-cognitieve kenmerken; tussentijdse uitval en instroom en de stand van zaken aan het einde van het basisonderwijs.

4.2 Achtergrondkenmerken

In deze paragraaf gaan we in op de achtergrondkenmerken van de asielzoekerskinderen in schooljaar 2002/2003. We gaan daarbij niet alleen in op de verhouding jongens-meisjes, de opleiding ouders, gezinssamenstelling, en leeftijd, maar besteden ook aandacht aan het land van herkomst en de verblijfsduur van de kinderen, omdat deze factoren bij de onderwijspositie van de asielzoekerskinderen ook een belangrijke verklarende rol kunnen spelen.

4.2.1 Herkomstland

We gaan eerst in op de herkomstlanden van de asielzoekerskinderen. In tabel 4.2 staan de belangrijkste herkomstlanden weergegeven. De grootste groepen worden gevormd door kinderen uit Afghanistan, Irak, voormalig Joegoslavië en Somalië. Een kleiner aantal kinderen is afkomstig uit overig Afrika en de voormalige Sovjet Unie.

Tabel 4.2 – Herkomstlanden asielzoekerskinderen

	n	%
Afghanistan	139	17,8
Irak	133	17,0
Iran	26	3,3
voormalig Joegoslavië	127	16,2
voormalige Sovjet Unie	39	5,0
Somalië	131	16,7
overig Afrika	83	10,6
overige landen	101	12,9
onbekend	4	0,5
<i>totaal</i>	<i>783</i>	

Omdat de aantallen asielzoekerskinderen voor een aantal herkomstlanden te klein zijn als we verder gaan uitsplitsen naar leerjaar, hebben we de herkomstlanden ingedikt naar een vijftal categorieën, waarbij is uitgegaan van de geografische ligging van de herkomstlanden:

- Afghanistan, Irak en Iran;
- voormalig Joegoslavië en Sovjet Unie;
- Somalië en overig Afrika;
- overig;
- onbekend.

Als we uitgaan van de ingedikte indeling, blijkt dat van de totale groep asielzoekerskinderen ruim 38 procent uit Afghanistan, Irak en Iran komt, ruim een vijfde uit voormalig Joegoslavië of een voormalige deelrepubliek van de Sovjet Unie en ruim een kwart uit een Afrikaans land. In tabel 4.3 staan de aantallen asielzoekerskinderen weergegeven naar herkomstland en leerjaar.

Tabel 4.3 – Belangrijkste herkomstlanden van de asielzoekerskinderen in schooljaar 2002/2003, uitgesplitst naar leerjaar en totaal (aantallen en percentages)

	groep 2	groep 4	groep 6	groep 8	totaal
Afghanistan/ Irak/Iran	30,4	35,1	44,7	42,0	38,1
voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie	20,4	14,9	22,3	27,5	21,2
Somalië en overig Afrika	29,8	35,6	24,4	19,2	27,3
overig	17,3	14,4	8,6	11,4	12,9
onbekend	2,1	-	-	-	0,5
n	191	202	197	193	783

4.2.2 Verblijfsduur in Nederland

Een ander achtergrondkenmerk dat een belangrijke verklarende rol kan spelen bij eventuele verschillen tussen de herkomstlandcategorieën is de verblijfsduur in Nederland. In tabel 4.4 wordt de verblijfsduur van de asielzoekerskinderen, uitgesplitst naar herkomstland weergegeven. Het gaat daarbij om het aantal jaren dat het kind in Nederland verblijft, vandaar dat ook de categorie ‘altijd’ is opgenomen; het kind is dan geboren nadat de ouders in Nederland asiel hebben aangevraagd. Vanwege de beperkte aantallen is de categorie ‘onbekend’ buiten beschouwing gelaten. Ter vergelijking is in de tabel ook de verblijfsduur van de kinderen uit de referentiesteekproef opgenomen.

Tabel 4.4 – Verblijfsduur asielzoekerskinderen naar herkomstland (percentages, schooljaar 2002/2003), vergeleken met referentiesteekproef

	< 1 jaar	1-3 jaar	4-5 jaar	> 5 jaar	altijd	N
Afghanistan/ Irak/Iran	0,4*	16,3	31,9	23,8	27,7	282
voormalig Joegoslavië/ Sovjet Unie	1,3*	16,0	17,3	34,6	30,8	156
Somalië en overig Afrika	1,0*	7,9	14,8	23,6	52,7	203
overig	2,1*	13,5	13,5	26,0	44,8	96
totaal asielzoekers	1,1*	13,5	21,6	26,3	37,5	783
referentiesteekproef	0,3	0,8	1,2	2,3	95,5	38812

*: $N < 10$

Uit de tabel blijkt dat 37,5 procent van de totale groep asielzoekerskinderen die in schooljaar 2002/2003 is onderzocht, in Nederland is geboren en dat meer dan een kwart van de niet in Nederland geboren kinderen al meer dan vijf jaar in Nederland woont. Vooral de kinderen uit Somalië en overig Afrika verblijven al lang in Nederland; iets meer dan de helft is in Nederland geboren. De kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran zijn relatief het kortst in Nederland. In de referentiesteekproef is de overgrote meerderheid van de kinderen in Nederland geboren.

4.2.3 Geslacht

Uit tabel 4.5 blijkt dat de verdeling tussen de seksen voor de totale groep asielzoekers vergelijkbaar is met die van de referentiesteekproef. Bij de verschillende herkomstlandcategorieën wijken de asielzoekerskinderen uit Somalië en overig Afrika echter sterk af van het gemiddelde: er zijn aanzienlijk meer meisjes (55%) dan jongens (45%).

Tabel 4.5 – Geslacht van asielzoekerskinderen naar herkomstland (percentages, schooljaar 2002/2003), vergeleken met referentiesteekproef

	jongen	meisje	N
Afghanistan/ Irak/Iran	52,7	47,3	296
voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie	52,7	47,3	165
Somalië en overig Afrika	45,0	55,0	211
overig	51,5	48,5	101
totaal asielzoekers	50,7	49,3	777
referentiesteekproef	50,5	49,5	40254

4.2.4 Opleiding ouders

Uit vorige onderzoeken naar asielzoekerskinderen in het basis- en voortgezet onderwijs bleek dat het opleidingsniveau van de ouders relatief hoog was. Bijna een kwart van de asielzoekende of statushoudende ouders had een hbo- of universitaire opleiding gevolgd, bijna net zo vaak als gemiddeld. De hoogopgeleiden kwamen vooral uit Afghanistan, Irak en Iran. In tabel 4.6 wordt het opleidingsniveau van de ouders naar herkomstland weergegeven en vergeleken met de referentiesteekproef.

Het relatief hoge opleidingsniveau van de ouders wordt bevestigd. Ook in schooljaar 2002/2003 heeft bijna een kwart van de ouders een hbo- of universiteitsdiploma. Vooral de ouders uit Afghanistan, Irak en Iran zijn vaak hoog opgeleid. De Afrikaanse ouders zijn relatief het laagst opgeleid: bijna de helft heeft maximaal lager onderwijs doorlopen.

Tabel 4.6 – Opleidingsniveau ouders naar herkomstland (percentages, schooljaar 2002/2003), vergeleken met referentiesteekproef

	lo	vbo	mbo	hbo/wo	N
Afghanistan/ Irak/Iran	27,3	19,4	18,7	34,5	278
voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie	21,2	37,1	19,9	21,9	151
Somalië en overig Afrika	46,9	16,8	24,5	11,7	196
Overig	41,2	23,7	15,5	19,6	97
totaal asielzoekers	33,2	23,1	20,1	23,6	726
referentiesteekproef	7,3	22,2	41,6	29,0	37471

NB: bij aanwezigheid van twee ouders is die ouder genomen met de hoogste opleiding

4.2.5 Gezinsamenstelling

Bij de samenstelling van het gezin valt op dat asielzoekerskinderen vaker dan gemiddeld deel uitmaken van een eenoudergezin met alleen de moeder (zie tabel 4.7). Dit geldt vooral voor de kinderen uit Somalië en overig Afrika.

Tabel 4.7 – Gezinsamenstelling naar herkomstland (percentages, schooljaar 2002/2003), vergeleken met referentiesteekproef

	beide ouders	alleen moeder	alleen vader	anders/ onbekend	N
Afghanistan/ Irak/Iran	89,6	9,7	0,4*	1,3*	298
voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie	83,1	15,7	-	1,2*	166
Somalië en overig Afrika	63,2	34,4	1,9*	0,5*	209
overig	80,0	20,0	-	-	100
totaal asielzoekers	79,9	18,9	0,6	0,5	777
referentiesteekproef	90,3	8,5	0,6	0,6	39403

*: $N < 10$

4.2.6 Leeftijd

Het is mogelijk dat traumatische ervaringen in het land van herkomst, de vlucht naar een ander land en de aanpassing aan het nieuwe land gevolgen kunnen hebben voor de schoolloopbaan van asielzoekerskinderen. Ze kunnen daardoor bijvoorbeeld vertraging hebben opgelopen. Dit kan worden afgeleid uit de leeftijd. Omdat leeftijd gerelateerd is aan de groep waarin de kinderen zitten, is in tabel 4.8 een uitsplitsing gemaakt naar leerjaar.

Tabel 4.8 – Gemiddelde leeftijd naar herkomstland (percentages, schooljaar 2002/2003), vergeleken met referentiesteekproef

	groep 2	groep 4	groep 6	groep 8	N
Afghanistan/ Irak/Iran	5,8	8,1	10,5	12,5	298
voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie	5,9	8,2	10,3	12,1	166
Somalië en overig Afrika	5,8	8,1	10,4	12,3	214
overig	5,9	8,1	10,7	12,2	101
totaal asielzoekers	5,8	8,1	10,4	12,3	783
referentiesteekproef	5,8	7,9	9,9	11,9	39914

In groep 2 is de gemiddelde leeftijd van de asielzoekerskinderen gelijk aan die van de referentiesteekproef. In de hogere groepen en dan vooral in groep 6 en 8 ligt de gemiddelde leeftijd van de asielzoekerskinderen hoger dan in de referentiesteekproef. In groep 6 zijn vooral de Afrikaanse kinderen gemiddeld ouder dan de kinderen uit de andere herkomstlandcategorieën. In groep 8 zijn de kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran relatief het oudst.

4.3 Cognitieve kenmerken

4.3.1 Rekenen

Welke prestaties hebben de asielzoekerskinderen behaald voor rekenen, taal en begrijpend lezen? In tabel 4.9 staan allereerst de rekenscores van de asielzoekerskinderen, uitgesplitst naar leerjaar en herkomstlandcategorie en vergeleken met de rekenscores van de niet-doelgroepleerlingen, de 0,25-leerlingen en de 0,9-leerlingen. In de tabel staan significante verschillen tussen de totale groep asielzoekerskinderen en de leerlingen met een gewicht 0,0, 0,25 en 0,9 vetgedrukt weergegeven. We zijn hiervoor weer uitgegaan van een kwart standaarddeviatie in de referentiesteekproef (zie bijlage 1). Significante verschillen tussen de herkomstlandcategorieën zijn voor de overzichtelijkheid niet in de tabel weergegeven, maar worden in de tekst besproken.

Tabel 4.9 – Rekenscores van asielzoekerskinderen in groepen 2, 4, 6 en 8 vergeleken met overige doelgroepleerlingen in schooljaar 2002/2003

	groep 2	groep 4	groep 6	groep 8
Afghanistan/Irak/Iran	52,4	64,4	93,1	115,7
voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie	49,5	67,7	91,7	113,1
Somalië en overig Afrika	45,8	60,6	85,9	115,2
overig	49,0	64,4	88,7	115,5
totaal asielzoekers	49,2	63,6	90,7	114,9
0,0-leerlingen	58,7	71,2	96,9	119,3
0,25-leerlingen	52,7	66,8	92,0	114,5
0,9-leerlingen	48,8	62,3	89,8	113,5

vet = significant verschil met totale groep asielzoekerskinderen

Gemiddeld scoren de asielzoekerskinderen in alle groepen significant lager dan de 0,0-leerlingen en in groep 2 en 4 ook lager dan de 0,25-leerlingen. De rekenscores van de totale groep asielzoekerskinderen zijn vergelijkbaar met die van de 0,9-leerlingen.

Als we *binnen* de asielzoekersgroep kijken naar de verschillende herkomstlandcategorieën², zien we dat in groep 2 de Afrikaanse asielzoekerskinderen het laagst scoren. De overige drie herkomstlandcategorieën verschillen niet van elkaar. In groep 4 hebben de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie de hoogste reken-scores behaald; ze scoren hoger dan alle andere herkomstlandcategorieën. De Afrikaanse asielzoekerskinderen hebben weer de laagste scores behaald. In groep 6 scoren de asielzoekerskinderen uit Afghanistan, Irak en Iran en voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie hoger dan andere twee herkomstlandcategorieën. De Afrikaanse asielzoekerskinderen scoren verder ook lager dan de leerlingen uit de overige herkomstlanden. In groep 8 zien we dat de Afrikaanse leerlingen hun achterstand weer in hebben gehaald. De asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie hebben lagere reken-scores behaald dan de kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran en de overige herkomst-landen.

Hoewel de rekenprestaties van de totale groep asielzoekerskinderen nog het meest vergelijkbaar zijn met die van de 0,9-leerlingen, zijn er ook hier binnen de herkomst-landcategorieën verschillen te bespeuren. De asielzoekerskinderen uit Afghanistan, Irak en Iran en voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie scoren bij rekenen steeds op het niveau van de 0,25-leerlingen. De Afrikaanse asielzoekerskinderen halen in groep 2, 4 en 6 lagere reken-scores dan de 0,25-leerlingen (en in groep 6 zelfs ook lager dan de 0,9-leerlingen). In groep 8 verschillen ze niet van de 0,25- en 0,9-leerlingen. De leer-lingen uit de overige herkomstlanden halen in groep 2 en 6 lagere scores dan de 0,25-leerlingen. In groep 4 en 8 verschillen ze niet van de 0,25-leerlingen.

In schooljaar 2000/2001 waren rekenprestaties van de totale groep asielzoekerskinde-ren ook vergelijkbaar met die van de 0,9-leerlingen. De verschillen tussen de asiel-zoekerskinderen uit Afghanistan, Irak en Iran en voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie waren net als dit jaar beperkt en de Afrikaanse asielzoekerskinderen bleven nog wat achter bij de overige leerlingen. In schooljaar 2002/2003 haalt de totale groep asiel-zoekerskinderen in alle groepen iets hogere of vergelijkbare scores als bij de vorige Prima-meting (zie Mulder & Uerz, 2002). Er zijn wel weer enkele verschillen tussen herkomstlandcategorieën:

- bij de asielzoekerskinderen uit *Afghanistan, Irak en Iran* zijn de reken-scores in groep 2 iets toegenomen; in groep 4, 6 en 8 zijn ze gelijk gebleven vergeleken met de meting in 2000/2001;
- bij de asielzoekerskinderen uit *voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie* zijn de reken-scores in de groepen 2 en 4 hoger dan in 2000/2001 en in de hogere groepen ver-gelijkbaar;

² De categorie 'onbekend' is hierbij buiten beschouwing gelaten vanwege de beperkte aantallen.

- de asielzoekerskinderen uit *Somalië en overig Afrika* zijn in groep 8 vooruitgegaan. In de overige zijn de rekenscores vergelijkbaar met die van de meting twee jaar eerder;
- de groep asielzoekerskinderen uit de *overige herkomstlanden* kunnen vanwege beperkte aantallen in de meting in schooljaar 2000/2001 alleen wat betreft de scores in groep 2 en 4 worden vergeleken. In groep 2 zijn de scores vergelijkbaar; in groep 4 zijn ze wat hoger dan twee jaar eerder.

4.3.2 Taal

De scores die de asielzoekerskinderen voor taal hebben behaald, staan vermeld in tabel 4.10. In de tabel staan significante verschillen tussen de totale groep asielzoekerskinderen en de leerlingen met een gewicht 0,0, 0,25 en 0,9 weer vetgedrukt weergegeven. De asielzoekerskinderen scoren in alle groepen significant lager dan de 0,0- en de 0,25-leerlingen. Er is weer geen verschil met de 0,9-leerlingen.

Binnen de asielzoekersgroep is het beeld nogal wisselend. In groep 2 zijn de taalprestaties van de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie en Afghanistan, Irak en Iran het hoogst. De Afrikaanse asielzoekerskinderen en de leerlingen uit de overige herkomstlanden halen daarbij lagere scores dan de leerlingen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie. In groep 4 zijn er geen verschillen in de taalprestaties van de verschillende herkomstlandcategorieën. In groep 6 scoren de leerlingen uit Afghanistan, Irak en Iran hoger dan die uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie en de overige herkomstlanden, en is er geen verschil met de Afrikaanse leerlingen. In groep 8 zijn de taalprestaties van de leerlingen uit de overige herkomstlanden het best, op korte afstand gevolgd door de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie. De taalprestaties van de asielzoekerskinderen uit Afghanistan, Irak en Iran verschillen niet significant van die van de leerlingen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie, maar zijn wel lager dan die van de leerlingen uit de overige herkomstlanden. De Afrikaanse leerlingen halen in groep 8 lagere taalscores dan alle overige asielzoekersgroepen.

Tabel 4.10 – Taalscores van asielzoekerskinderen in groepen 2, 4, 6 en 8 vergeleken met overige doelgroep leerlingen in schooljaar 2002/2003

	groep 2*	groep 4	groep 6	groep 8
Afghanistan/Irak/Iran	36,4	1023,9	1063,1	1100,7
voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie	38,0	1025,0	1053,1	1103,1
Somalië en overig Afrika	34,7	1017,3	1057,9	1091,7
overig	35,1	1016,1	1054,5	1109,2
totaal asielzoekers	36,2	1020,5	1058,9	1100,5
0,0-leerlingen	46,1	1055,1	1088,6	1126,5
0,25-leerlingen	42,8	1042,3	1072,0	1109,9
0,9-leerlingen	36,9	1018,5	1058,0	1093,9

vet = significant verschil met totale groep asielzoekerskinderen

** afwijkende scores in verband met afname andere toets in Prima-5 (Taal voor Kleuters).*

De taalscores van de totale asielzoekersgroep zijn dus vergelijkbaar met die van de 0,9-leerlingen, maar binnen de groep zijn er wel weer verschillen zichtbaar. De asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie hebben in groep 2 en 8 betere taalscores behaald dan de 0,9-leerlingen. Ook de kinderen uit de overige herkomstlanden hebben in groep 8 beter gescoord dan de 0,9-leerlingen. De Afrikaanse kinderen hebben in groep 2 echter juist slechter gescoord dan de 0,9-leerlingen. De kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran scoren in alle groepen voor taal ongeveer hetzelfde als de 0,9-leerlingen en lager dan de 0,0- en 0,25-leerlingen.

Ook bij de vorige meting weken de taalprestaties van de totale groep asielzoekerskinderen nauwelijks af van die van de 0,9-leerlingen. De taalprestaties in schooljaar 2002/2003 zijn vergelijkbaar met die van de asielzoekerskinderen in schooljaar 2000/2001. Ook binnen de herkomstlandcategorieën zien we weinig verschillen. Alleen de taalprestaties van de kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran in groep 4 liggen in 2002/2003 wat hoger dan in 2000/2001 en de prestaties van de leerlingen uit de overige herkomstlanden in groep 6 in 2002/2003 liggen wat lager dan die van een vergelijkbare groep in 2000/2001.

4.3.3 Begrijpend lezen

Voor begrijpend lezen halen de asielzoekerskinderen zowel in groep 6 als in groep 8 lagere scores dan de 0,0-leerlingen. De scores zijn vergelijkbaar met die van de 0,25 en 0,9-leerlingen (tabel 4.11).

Binnen de totale groep asielzoekerskinderen en tussen de leerjaren zien we wel verschillen. De kinderen uit Afghanistan/Irak/Iran hebben in groep 6 hogere scores gehaald voor begrijpend lezen dan de kinderen uit alle andere herkomstlandcategorieën. De kinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie en Afrika verschillen niet van elkaar, maar de leerlingen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie halen wel hogere scores dan de leerlingen uit de overige herkomstlandcategorieën. Opvallend is dat de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie in groep 8 de laagste scores hebben behaald voor begrijpend lezen. De leerlingen uit de overige herkomstlanden hebben het in groep 8 relatief goed gedaan en verschillen niet van de kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran en Afrika.

Weliswaar zijn de scores van de asielzoekerskinderen voor begrijpend lezen *overall* vergelijkbaar met die van de 0,25- en 0,9-leerlingen, maar als we naar de afzonderlijke herkomstlandcategorieën kijken, dan blijken er wel enkele verschillen te zijn:

- de kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran scoren in groep 6 en 8 beter dan de 0,9-leerlingen;
- de Afrikaanse leerlingen en de leerlingen uit de herkomstlandcategorie 'overig' halen in groep 6 lagere scores voor begrijpend lezen dan de 0,25-leerlingen;
- in groep 8 doen de leerlingen uit de overige herkomstlanden het beter dan de 0,9-leerlingen.

Tabel 4.11 – Scores op begrijpend lezen van asielzoekerskinderen in groepen 6 en 8 vergeleken met overige doelgroepeleringen in schooljaar 2002/2003

	groep 6	groep 8
Afghanistan/Irak/Iran	33,0	52,3
voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie	26,9	47,5
Somalië en overig Afrika	25,7	50,1
overig	22,4	52,3
totaal asielzoekers	29,0	50,5
0,0-leerlingen	39,5	59,4
0,25-leerlingen	30,2	49,6
0,9-leerlingen	27,0	47,0

vet = significant verschil met totale groep asielzoekerskinderen

Gemiddeld zijn de scores voor begrijpend lezen van de totale groep asielzoekerskinderen vergelijkbaar met die van twee jaar eerder. Als we naar de afzonderlijke herkomstlandcategorieën kijken, zien we echter dat de asielzoekerskinderen uit Afghanistan, Irak en Iran in schooljaar 2002/2003 iets hogere scores hebben gehaald in groep 6. In groep 8 hebben de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie en Afrika in schooljaar 2002/2003 juist wat lagere scores gehaald. Opvallend is dat de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie bij begrijpend lezen niet langer, zoals in eerder metingen werd gevonden, beter presteren dan de overige asielzoekerskinderen.

4.4 Sociaal-emotionele kenmerken

4.4.1 Leerlingprofiel

In tabel 4.12a vergelijken we de scores op het leerlingprofiel van de totale groep asielzoekerskinderen met die van de overige groepen leerlingen.

Tabel 4.12a – Gemiddelde scores op het leerlingprofiel voor leerlingen in groep 2, 4, 6 en 8 in schooljaar 2002/2003, uitgesplitst naar wegingsfactor

	0,0	0,25	0,9	asiel
thuisclimaat	3,87	3,33	2,97	2,97
sociale integratie	3,70	3,51	3,52	3,50
sociaal gedrag	3,69	3,56	3,47	3,60
zelfvertrouwen	3,77	3,69	3,78	3,84
werkhouding	3,47	3,21	3,30	3,46
welbevinden	4,13	3,99	4,09	4,10
extra hulp	2,08	2,48	2,54	2,59
leerling kan beter	2,45	2,55	2,68	2,68

vet = significant verschil met totale groep asielzoekerskinderen

De asielzoekerskinderen wijken wat betreft sociaal-emotionele kenmerken niet af van de 0,9-leerlingen. Wel wordt het thuisclimaat en de mate van sociale integratie minder gunstig ingeschat dan bij de 0,0-leerlingen, hebben ze vaker extra hulp nodig en is er vaker sprake van onderpresteren dan bij de 0,0-leerlingen. In vergelijking met de 0,25-leerlingen heeft de totale groep asielzoekerskinderen een minder gunstig thuisclimaat, maar wel een betere werkhouding.

In tabel 4.12b zijn de gemiddelde scores op het leerlingprofiel van de asielzoekerskinderen uitgesplitst naar herkomstlandcategorie. Voor het bepalen van relevante verschillen gaan we weer uit van een kwart standaarddeviatie in de referentiesteekproef (zie bijlage 1). De verschillen tussen de herkomstlandcategorieën zijn beperkt. Alleen het thuisklimaat van de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie wordt gunstiger beoordeeld dan dat van de Afrikaanse leerlingen en de leerlingen uit de overige herkomstlanden. Wel hebben de leerlingen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie volgens de leerkrachten meer hulp nodig dan de kinderen uit de overige herkomstlanden.

Tabel 4.12b – Gemiddelde scores op het leerlingprofiel voor asielzoekerskinderen in groep 2, 4, 6 en 8 in schooljaar 2002/2003, uitgesplitst naar herkomstlandcategorie

	Afg/Irak/Iran	Joeg/SU	Afrika	overig
thuisklimaat	3,02	3,13	2,82	2,86
sociale integratie	3,48	3,50	3,47	3,62
sociaal gedrag	3,63	3,63	3,52	3,65
zelfvertrouwen	3,91	3,84	3,72	3,92
werkhouding	3,55	3,49	3,35	3,38
welbevinden	4,12	4,10	4,06	4,16
extra hulp	2,52	2,74	2,62	2,44
leerling kan beter	2,72	2,61	2,71	2,61

Net als bij de vorige meting wijken de asielzoekerskinderen wat betreft sociaal-emotionele aspecten niet af van de 0,9-leerlingen. Ook de scores liggen bij de huidige meting gemiddeld op hetzelfde niveau als twee jaar eerder. Ten opzichte van 2000/2001 is er ook weinig veranderd binnen de verschillende herkomstlandcategorieën: de Afrikaanse asielzoekerskinderen scoren wat hoger op sociaal gedrag en de kinderen uit de overige herkomstlanden juist wat lager. De leerlingen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie presteren volgens de leerkrachten minder vaak dan in 2000/2001 onder hun kunnen.

4.4.2 Schoolwelbevinden

In tabel 4.13a staan de gemiddelde scores op het schoolwelbevindenvragenlijstje dat de leerlingen in groep 6 en 8 zelf hebben ingevuld. We gaan weer uit van een relevant verschil bij een kwart standaarddeviatie in de referentiesteekproef (zie bijlage 1). Uit

de tabel blijkt dat de totale groep asielzoekerskinderen niet afwijkt van de 0,0-leerlingen en de 0,9-leerlingen. Ze voelen zich even goed geïntegreerd in de klas, hebben evenveel zelfvertrouwen en voelen zich net zo 'thuis' op school (welbevinden). Er zijn wel verschillen met de 0,25-leerlingen. Deze laatste groep leerlingen heeft minder zelfvertrouwen en voelt zich minder thuis op school dan de overige leerlingen.

Tabel 4.13a – Gemiddelde scores op het schoolwelbevindenvragenlijstje voor leerlingen in groep 6 en 8 in schooljaar 2002/2003, uitgesplitst naar wegingsfactor

	0,0	0,25	0,9	asiel
sociale integratie	4,14	4,06	4,03	4,04
zelfvertrouwen	3,26	3,00	3,23	3,26
welbevinden	3,76	3,68	3,86	3,91

vet = significant verschil met asielzoekerskinderen

De gemiddelde scores op het schoolwelbevindenvragenlijstje zijn in tabel 4.13b weer uitgesplitst naar herkomstlandcategorie.

Tabel 4.13b – Gemiddelde scores op het schoolwelbevindenvragenlijstje voor asielzoekerskinderen in groep 6 en 8 in schooljaar 2002/2003, uitgesplitst naar herkomstlandcategorie

	Afg/Irak/Iran	Joeg/SU	Afrika	overig
sociale integratie	4,04	4,08	4,05	3,97
zelfvertrouwen	3,33	3,20	3,21	3,26
welbevinden	3,96	3,85	3,93	3,80

Er zijn geen verschillen tussen de herkomstlandcategorieën wat betreft hun eigen oordeel over sociale integratie, zelfvertrouwen en welbevinden.

4.5 Tussentijdse uitval en instroom

Net als bij de woonwagen- en zigeunerkinderen kijken we ook bij de asielzoekerskinderen naar de tussentijdse uitval en instroom tussen de Prima-metingen in schooljaar 2000/2001 en 2002/2003.

4.5.1 Uitval

In totaal werden 797 asielzoekerskinderen die deel hebben genomen aan Prima-4 twee jaar later bij de vijfde Prima-meting verwacht. Er blijken echter 165 asielzoekerskinderen tussen de vierde en de vijfde Prima-meting te zijn uitgevallen; 82 uit groep 2, 48 uit groep 4 en 35 uit groep 6. Slechts één leerling is uitgevallen door schooluitval. In tabel 4.14 staan de redenen van uitval van de asielzoekerskinderen (voor zover bekend) vergeleken met die van de andere (doel)groepleerlingen.

Het is niet verrassend dat asielzoekerskinderen vaker uitvallen door (r)emigratie dan de andere groepen leerlingen (bijna 25%). Daarnaast vallen ze minder vaak uit vanwege zittenblijven of een doorverwijzing naar het speciaal onderwijs.

Tabel 4.14 – Reden van uitval van asielzoekerskinderen na Prima-4 (00/01), gesplitst naar leerlinggewicht (percentages)

	0,0	0,25	0,9	asiel
zittenblijven	36,6	40,1	35,6	30,6
verwijzing naar speciaal onderwijs	12,5	20,0	13,5	6,4
andere basisschool/verhuisd	48,8	39,3	41,9	38,2
(r)emigratie	2,2	0,6	9,0	24,8
N	922	496	1263	157

4.5.2 Instroom

In hoofdstuk 1 bleek al dat er bij de Prima-meting in schooljaar 2002/2003 397 'nieuw ingestroomde' asielzoekerskinderen zaten. In totaal kunnen 156 onder de reguliere instroom in groep 2 gerekend worden. Daarnaast zijn 112 leerlingen ingestroomd omdat hun school ter vervanging van een uitgevallen school in Prima-5 is opgenomen. In totaal zijn 129 asielzoekerskinderen om een andere reden ingestroomd. Van 88 van deze asielzoekerskinderen zijn de instroomredenen bekend. In tabel 4.15 worden deze vergeleken met de instroomredenen van de 0,0-, 0,25- en 0,9-leerlingen.

Tabel 4.15 – Reden van instroom na Prima-4 (00/01), uitgesplitst naar leerlinggewicht (percentages)

	0,0	0,25	0,9	asiel
zittenblijven	28,2	38,6	28,6	17,0
verwijzing naar speciaal onderwijs	1,4*	1,9*	-	-
andere basisschool/verhuisd	66,8	57,3	53,8	45,5
(r)emigratie	3,8*	2,2*	17,3	37,5
N	663	370	762	88

*: $N < 10$

Uit de tabel blijkt dat (r)emigratie, net als bij de uitval de belangrijkste reden van instroom is voor de asielzoekerskinderen. Hierin wijken ze duidelijk af van de overige leerlingen. Zittenblijven is ook minder vaak een reden van instroom voor de asielzoekerskinderen dan voor de andere groepen.

4.6 Stand van zaken aan het eind van het basisonderwijs

4.6.1 Cito-Eindtoets

De scores van de verschillende groepen leerlingen op de Cito-Eindtoets staan vermeld in tabel 4.16a. Een verschil van meer dan een kwart standaarddeviatie van de referentiesteekproef wordt als relevant gezien (zie bijlage 1). De asielzoekerskinderen halen op alle onderdelen van de Cito-Eindtoets lagere scores dan de 0,0-leerlingen. De (deel)scores zijn vergelijkbaar met die van de 0,25 en 0,9-leerlingen. Wel hebben de asielzoekerskinderen betere scores behaald op wereldoriëntatie dan de 0,9-leerlingen.

Tabel 4.16a – Cito-scores in groep 8, uitgesplitst naar wegingsfactor, schooljaar 2002/2003

	0,0	0,25	0,9	asiel
taal	76,4	68,5	64,7	66,5
rekenen	44,9	39,2	39,2	39,9
informatieverwerking	30,5	26,6	25,3	26,1
wereldoriëntatie	44,0	39,1	33,8	37,8
totaal	537,0	530,9	529,1	530,5

vet = significant verschil met asielzoekerskinderen

Zijn er nog verschillen te bespeuren tussen de vier herkomstlandcategorieën? In tabel 4.16b staan de scores van de verschillende groepen asielzoekerskinderen. De totale scores blijken niet van elkaar te wijken. Op de onderdelen taal en rekenen halen de Afrikaanse asielzoekerskinderen gemiddeld wel iets lagere scores voor taal en rekenen dan de leerlingen uit de herkomstlandcategorie ‘overig’, maar ze verschillen niet significant van de andere herkomstlandcategorieën.

Tabel 4.16b – Cito-scores van asielzoekerskinderen in groep 8, uitgesplitst naar herkomstlandcategorie, schooljaar 2002/2003

	Afg/Irak/Iran	Joeg/SU	Afrika	overig
taal	67,3	67,4	63,5	68,0
rekenen	40,7	39,3	38,0	42,5
informatieverwerking	26,6	25,1	25,9	27,5
wereldoriëntatie	37,4	37,5	38,4	40,0
totaal	531,2	529,4	530,5	530,5

Vanwege veranderingen in de onderdelen taal en informatieverwerking zijn alleen de scores voor rekenen en wereldoriëntatie en de totaalscores op de Cito-Eindtoets te vergelijken met de vorige meting. Ten opzichte van de meting in 2000/2001 is er weinig veranderd. Wel hebben de Afrikaanse leerlingen hogere scores behaald voor het onderdeel rekenen (was 33,6) en hebben ze ook een hogere totaalscore op de Cito-Eindtoets behaald dan in 2000/2001.

4.6.2 Vervolgadviezen

Welke vervolgadviezen hebben de asielzoekerskinderen gekregen in vergelijking met de andere (doelgroep)leerlingen? Uit tabel 4.17a blijkt dat de asielzoekerskinderen veel vaker dan de 0,25- en 0,9-leerlingen een havo/vwo- en vwo-advies krijgen (19,7%). Tegelijkertijd krijgt ook een vergelijkbaar deel van de asielzoekerskinderen een advies voor vmbo-pro en -lwo.

Tabel 4.17a – Adviezen voor voortgezet onderwijs in groep 8 in schooljaar 2002/2003, uitgesplitst naar onderwijstype en weegfactor (percentages)

	0,0	0,25	0,9	asiel
vmbo-pro en -lwo	4,2	14,0	17,2	19,1
vmbo-lwo/bbl t/m -kbl	12,2	31,2	28,4	21,0
vmbo-kbl/gl t/m vmbo-tl	25,9	28,0	28,1	24,8
vmbo-tl/havo en havo	28,2	17,4	17,5	15,3
havo/vwo en vwo	29,5	9,3	8,8	19,7
n	5377	1455	3470	157

In tabel 4.17b staan de schooladviezen uitgesplitst naar herkomstlandcategorie. Vanwege de soms beperkte aantallen leerlingen per categorie, hebben we de schooltypen verder ingedikt tot een drietal categorieën, te weten: vmbo-pro tot en met vmbo-kbl, adviezen met vmbo gl en/of tl en havo-vwo-adviezen. Uit de tabel kan worden afgeleid dat de asielzoekerskinderen uit Afghanistan, Irak en Iran en voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie het vaakst een advies voor de hoogste schooltypen hebben gekregen – meer dan een kwart krijgt een havo/vwo-advies. De leerlingen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie krijgen daarnaast echter ook relatief vaak een advies voor de schooltypen t/m vmbo-kbl (ruim 43%). De Afrikaanse leerlingen krijgen vaker dan de andere herkomstlandcategorieën een advies met vmbo-gl/tl en minder vaak voor havo/vwo.

Tabel 4.17b – Adviezen voor voortgezet onderwijs voor asielzoekerskinderen in groep 8 in schooljaar 2002/2003, uitgesplitst naar onderwijstype en herkomstlandcategorie (percentages)

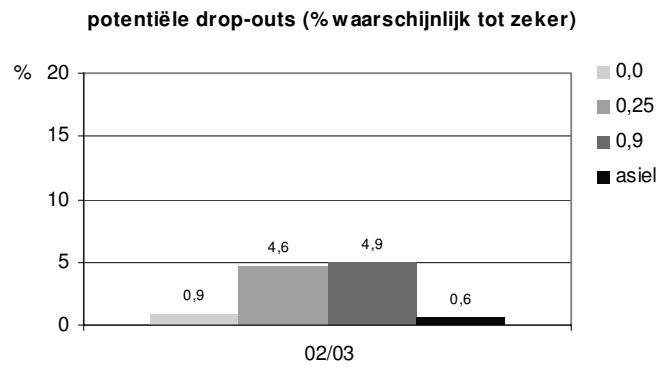
	Afg/Irak/Iran	Joeg/SU	Afrika	overig
vmbo-pro t/m kbl	40,7	43,3	39,4	31,4*
vmbo gl/tl	28,2	29,6	39,4	24,8*
havo-vwo	31,3	27,3	15,2*	43,8*
n	64	44	33	16

*: $N < 10$

De adviezen voor voortgezet onderwijs voor de asielzoekerskinderen in schooljaar 2002/2003 wijken enigszins af van die van de asielzoekerskinderen bij de vorige meting, in schooljaar 2000/2001. Leerlingen uit Afghanistan, Irak en Iran krijgen iets vaker een havo/vwo-advies (was 24%) en minder vaak een advies met vmbo gl/tl. De asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie krijgen aanzienlijk vaker een advies voor vmbo-pro t/m kbl (was 25%) en minder vaak een advies met vmbo gl/tl (was 43%). De Afrikaanse asielzoekerskinderen krijgen minder vaak een advies voor vmbo-pro t/m kbl (was 54%) en ongeveer even vaak voor vmbo gl/tl. In vergelijking met de vorige meting zijn de vooruitzichten voor het voortgezet onderwijs voor de leerlingen uit Afghanistan, Irak en Iran en vooral voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie dus wat minder gunstig en die voor de Afrikaanse leerlingen juist wat gunstiger geworden.

4.6.3 Voortijdig schoolverlaten

In figuur 4.1 staat het percentage potentiële drop-outs dat door de leerkrachten verwacht wordt. Uit de figuur blijkt dat het percentage asielzoekerskinderen dat volgens de leerkrachten “waarschijnlijk” tot “zeker” uit zal vallen zeer laag ligt, en vergelijkbaar is met de 0,0-leerlingen. Hier moet echter bij worden opgemerkt dat slechts om één leerling gaat, die afkomstig is uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie.

Figuur 4.1 – Scores op ‘drop-out-prognose’ naar wegingsfactor, schooljaar 2002/2003

5 Samenvatting en conclusies

5.1 Vraagstelling

Schipperskinderen, kinderen van woonwagengewoners en zigeuners en asielzoekerskinderen nemen vanwege hun afwijkende thuissituatie en/of taal en culturele achtergrond in het basisonderwijs een aparte plaats in. Om eventuele leerachterstanden te bestrijden krijgen schipperskinderen in het onderwijsachterstandenbeleid een leerlinggewicht van 0,4 en woonwagen- en zigeunerkindereen leerlinggewicht van 0,7. De meeste asielzoekerskinderen hebben, net als allochtone achterstandsleerlingen, een leerlinggewicht van 0,9. Het ITS heeft, op basis van gegevens die beschikbaar waren uit de vijfde meting van het Prima-cohortonderzoek (Prima-5) en aanvullende gegevens, een onderzoek verricht naar de onderwijspositie van deze drie speciale doelgroepen.

In het onderzoek stonden de volgende vragen centraal:

1. Wat is de onderwijspositie van schipperskinderen, woonwagen- en zigeunerkindereen en asielzoekerskinderen in het basisonderwijs in schooljaar 2002/2003?
2. Wijken deze posities af van die van andere leerlingen die onder het doelgroepenbeleid vallen?
3. Welke trends of ontwikkelingen zijn er in de onderwijspositie van schipperskinderen, woonwagen- en zigeunerkindereen en asielzoekerskinderen te bespeuren?

5.2 Onderzoeksopzet

Voor de deelonderzoeken naar de woonwagen- en zigeunerkindereen en asielzoekerskinderen is gebruik gemaakt van gegevens uit het Prima-cohortonderzoek, dat om de twee jaar plaatsvindt in de groepen 2, 4, 6 en 8 op ruim 600 basisscholen. In het Prima-cohortonderzoek worden taal- en rekentoetsen afgenomen en worden gegevens verzameld over een aantal sociaal-emotionele en gedragsmatige kenmerken van de leerlingen, zoals werkhouding, sociaal gedrag en zelfvertrouwen. Daarnaast worden er gegevens over school-, klas- en gezinskenmerken verzameld met behulp van vragenlijsten voor de directie, leerkrachten en ouders van de betrokken leerlingen.

De gegevens over de woonwagen- en zigeunerkinderen konden direct uit Prima-5 worden gedestilleerd op basis van hun leerlinggewicht. In totaal zaten er in de vijfde Prima-meting 255 woonwagen- en zigeunerkinderen. Om het onderzoek naar de onderwijspositie van asielzoekerskinderen uit te kunnen voeren, is aanvullend bij scholen nagevraagd van welke leerlingen uit Prima-5 de ouders ooit in Nederland asiel hebben aangevraagd. Volgens de opgave van de scholen bleken 783 leerlingen (voormalige) asielzoekers te zijn. De aantallen woonwagen- en zigeunerkinderen en asielzoekerskinderen zijn redelijk evenredig verdeeld over de groepen 2, 4, 6 en 8. In Prima-5 bleken in totaal slechts 28 schipperskinderen aanwezig te zijn. Vanwege dit beperkte aantal werd besloten om de gegevens van uit het OCW-leerlingenbestand van 2003/2004 te gebruiken. Op basis van dit bestand zijn bij een dertiental ‘concentratiescholen’ – scholen met meer dan 15 leerlingen met een leerlinggewicht 0,4 – de scores op de Cito-Eindtoets opgevraagd. De scholen hebben deze gegevens voor 80 schipperskinderen verstrekt.

5.3 Analyses

Voor het onderzoek naar de schipperskinderen zijn enkele achtergrondkenmerken van de leerlingen en de scores op de Cito-Eindtoets geanalyseerd. Voor het onderzoek naar de woonwagen- en zigeunerkinderen en asielzoekerskinderen zijn de volgende gegevens uit het Prima-cohortonderzoek geanalyseerd:

1. *achtergrondkenmerken* (o.a. geslacht, opleiding ouders, gezinssamenstelling, leeftijd, verblijfsduur in Nederland, herkomstland);
2. *taal en rekenscores* in groep 2, 4, 6 en 8 en de *scores voor begrijpend lezen* in groep 6 en 8;
3. *sociaal-emotionele kenmerken* (thuisklimaat, sociale integratie, sociaal gedrag, zelfvertrouwen, werkhouding, welbevinden, extra hulp, onderpresteren);
4. *tussentijdse instroom en uitval*;
5. *uitstroomgegevens* van de leerlingen in groep 8 (de scores op de *Cito-Eindtoets*, de *adviezen* die de leerlingen aan het eind van het basisonderwijs hebben gekregen en de *drop-outprognose*).

In de analyses zijn de gegevens van de betreffende groepen leerlingen steeds vergeleken met het landelijk gemiddelde en met gegevens van leerlingen van verschillende sociaal-etnische herkomst. Bij de asielzoekerskinderen is ook een uitsplitsing gemaakt naar de belangrijkste herkomstlandcategorieën (Afghanistan, Irak en Iran, voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie, Somalië en overig Afrika, en overige herkomstlanden). Bij de woonwagen- en zigeunerkinderen en asielzoekerskinderen zijn de resultaten verder zo veel mogelijk vergeleken met gegevens die bekend zijn uit eerdere metingen.

5.4 Resultaten

In deze paragraaf beschrijven we voor de drie speciale doelgroepen afzonderlijk kort de belangrijkste resultaten van het onderzoek. Bij de schipperskinderen gaat het alleen om de achtergrondkenmerken en de scores op de Cito-Eindtoets.

5.4.1 Achtergrondkenmerken

Schipperskinderen

De schipperskinderen die bij het onderzoek zijn betrokken, wijken wat betreft de verdeling tussen de seksen enigszins af het gemiddelde: 56 procent is een meisje en 44 procent een jongen. In dit opzicht is de steekproef dus niet representatief. Het opleidingsniveau van de ouders van de schipperskinderen ligt wat lager dan gemiddeld: in vergelijking met de referentiesteekproef uit Prima-5 hebben de ouders van de schipperskinderen vaker maximaal een mbo-opleiding en minder vaak een hbo- of wo-opleiding afgerond. Wat betreft leeftijd zijn er geen verschillen tussen de schipperskinderen en de referentiesteekproef.

Woonwagen- en zigeunerkinderen

Ook bij de woonwagen- en zigeunerkinderen is er een scheve verdeling tussen jongens (44%) en meisjes (56%). De ouders van de woonwagen- en zigeunerkinderen zijn in vergelijking met de referentiesteekproef zeer laag opgeleid: bijna negentig procent heeft maximaal een vbo-opleiding. Verder zijn bij de woonwagen- en zigeunerkinderen minder vaak beide ouders in het gezin aanwezig (77% versus 90% in de referentiesteekproef). In alle groepen, behalve groep 2, ligt de gemiddelde leeftijd van de 0,7-leerlingen wat hoger dan in de referentiesteekproef. Dit lijkt erop te wijzen dat de leerlingen in de loop van het onderwijs een achterstand oplopen door zittenblijven. De ouders van de woonwagen- en zigeunerkinderen zijn vaker uit Nederland afkomstig dan de ouders van de leerlingen uit de referentiesteekproef.

Asielzoekerskinderen

Bij de asielzoekerskinderen kunnen, naast geslacht, opleiding ouders, gezinssamenstelling en leeftijd, ook het land van herkomst en de verblijfsduur in Nederland een belangrijke verklarende rol spelen bij de onderwijspositie.

Als de groep asielzoekerskinderen naar herkomstland wordt uitgesplitst, blijkt dat ruim 38 procent van de kinderen afkomstig is uit Afghanistan, Irak en Iran. Een op de vijf kinderen komt uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie en ruim een kwart uit Somalië of overig Afrika. Bijna dertien procent van de kinderen komt uit een ander herkomstland.

Wat betreft de verblijfsduur blijkt dat ruim eenderde van de totale groep asielzoekerskinderen korter dan vijf jaar in Nederland woont. Meer dan een kwart woont al meer dan vijf jaar in Nederland en 37,5 procent van de leerlingen heeft altijd in Nederland gewoond. De Afrikaanse asielzoekerskinderen zijn het vaakst in Nederland geboren (53%), de kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran wonen relatief het kortst in Nederland (28% in Nederland geboren). In de referentiesteekproef is meer dan 95 procent van de leerlingen in Nederland geboren.

Bij de asielzoekerskinderen is de verdeling tussen de seksen voor de totale groep gelijk. Er zijn echter wel verschillen te zien als er een uitsplitsing wordt gemaakt naar herkomstland: bij de Afrikaanse asielzoekerskinderen zijn er meer meisjes (55%) dan jongens (45%).

Er zijn aanzienlijke verschillen tussen de herkomstlandcategorieën wat betreft het opleidingsniveau van de ouders. De ouders uit Afghanistan, Irak en Iran zijn relatief vaak hoogopgeleid: meer dan eenderde heeft een hbo- of wo-diploma. Bij de Afrikaanse asielzoekerskinderen is het opleidingsniveau van de ouders relatief laag: bijna de helft heeft alleen lager onderwijs genoten. Het opleidingsniveau van de ouders uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie ligt hier tussen in.

De asielzoekerskinderen maken vaker dan gemiddeld deel uit van een eenoudergezin. Bij bijna twintig procent van de asielzoekerskinderen is alleen de moeder aanwezig, tegenover nog geen negen procent in de referentiesteekproef. De Afrikaanse asielzoekerskinderen komen het vaakst uit een eenoudergezin (34%) en de asielzoekerskinderen uit Afghanistan, Irak en Iran het minst vaak (10%).

De asielzoekerskinderen zijn in de groepen 4, 6 en 8 gemiddeld drie tot vier maanden ouder dan de leerlingen uit de referentiesteekproef. In groep 2 is er geen leeftijdsverschil met de referentiesteekproef. In groep 6 zijn vooral de leerlingen uit de herkomstlandcategorie 'overig' wat ouder dan de andere leerlingen. In groep 8 zijn de leerlingen uit Afghanistan, Irak en Iran relatief het oudst.

5.4.2 Schoolprestaties

Woonwagen- en zigeunerkinderen

De *rekenscores* van de woonwagen- en zigeunerkinderen zijn in alle groepen slechter dan die van de 0,0-leerlingen. In de groepen 4, 6 en 8 zijn de rekenscores ook lager dan die van de 0,25-leerlingen. Opvallend is dat de woonwagen- en zigeunerkinderen in groep 2 hogere scores hebben behaald dan de 0,9-leerlingen, in groep 4 en 6 gelijke scores hebben behaald, en dat ze in groep 8 significant *l*ager scoren dan de 0,9-leerlingen. De rekenscores van de woonwagen- en zigeunerkinderen in schooljaar 2002/2003 zijn vergelijkbaar met die van 2000/2001.

Ook voor *taal* behalen de woonwagen- en zigeunerkinderen in alle groepen lagere scores dan de 0,0-leerlingen. In groep 4 en 8 hebben ze ook lager gescoord dan de

0,25-leerlingen. De woonwagen- en zigeunerkinderen halen in groep 2 wel hogere scores dan de 0,9-leerlingen, maar in de andere groepen scoren ze op een vergelijkbaar niveau. Vergeleken met twee jaar eerder zijn de taalprestaties van de 0,7-leerlingen in vergelijking met die van de 0,9-leerlingen minder gunstig.

Voor *begrijpend lezen* scoren de woonwagen- en zigeunerkinderen zowel in groep 6 als in groep 8 lager dan de 0,0-leerlingen. In groep 6 verschillen de scores van de woonwagen- en zigeunerkinderen niet van die van de 0,25-leerlingen, maar in groep 8 scoren ze lager. In groep 6 scoren de woonwagen- en zigeunerkinderen hoger dan de 0,9-leerlingen, maar in groep 8 weer lager. Vergeleken met schooljaar 2000/2001 halen de woonwagen- en zigeunerkinderen in groep 8 lagere scores en in groep 6 hogere scores. De scores zijn vergelijkbaar met die in schooljaar 1998/1999.

Asielzoekerskinderen

De *rekenscores* van de totale groep asielzoekerskinderen zijn in alle leerjaren vergelijkbaar met die van de 0,9-leerlingen. In groep 2 en 4 scoren de asielzoekerskinderen lager dan de 0,25-leerlingen en in groep 6 en 8 op hetzelfde niveau. De Afrikaanse asielzoekerskinderen scoren in groep 2, 4 en 6 het laagst, maar in groep 8 wijken ze niet af van de overige herkomstlandcategorieën. De kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran scoren in de meeste groepen het hoogst op de rekentoets, gevolgd door de kinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie. De rekenscores van de totale groep asielzoekerskinderen zijn in schooljaar 2002/2003 vergelijkbaar met, of iets hoger dan die in 2000/2001. Dit geldt voor alle herkomstlandcategorieën.

Ook op *taalgebied* verschilt de totale groep asielzoekerskinderen niet van de 0,9-leerlingen. De asielzoekerskinderen scoren in alle groepen lager dan de 0,0- en 0,25-leerlingen. Binnen de asielzoekersgroep en tussen de leerjaren zijn wel verschillen te zien, maar er komt geen duidelijk beeld naar voren. De kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran en voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie presteren over het geheel gezien het best en verschillen over het algemeen niet sterk van elkaar. De prestaties van de herkomstlandcategorieën in de verschillende leerjaren zijn echter wisselend. De scores op de taaltoets zijn in 2002/2003 vergelijkbaar met die in 2000/2001.

De scores van de asielzoekerskinderen voor *begrijpend lezen* zijn vergelijkbaar met die van de 0,25- en 0,9-leerlingen. In groep 6 hebben de leerlingen uit Afghanistan, Irak en Iran de hoogste scores behaald. De kinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie en Somalië/overig Afrika verschillen niet van elkaar. Opvallend is dat in groep 8 de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie lagere scores hebben behaald dan de kinderen uit Afghanistan, Irak en Iran en Afrika. Gemiddeld zijn de scores voor begrijpend lezen van de asielzoekersgroep in 2002/2003 vergelijkbaar met die in 2000/2001. De asielzoekerskinderen uit Afghanistan, Irak en Iran hebben echter in groep 6 hogere scores behaald en de leerlingen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie en Afrika juist wat lagere scores dan in 2000/2001. Vooral de gedaalde prestaties van de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie zijn

opvallend te noemen, omdat zij bij voorgaande metingen op begrijpend lezen doorgaans beter presteerden dan de overige asielzoekerskinderen

5.4.3 Sociaal-emotionele kenmerken

Woonwagen- en zigeunerkinderen

Uit het *leerlingprofiel*, dat door de leerkrachten wordt ingevuld, blijkt dat de woonwagen- en zigeunerkinderen in vergelijking met de 0,0-leerlingen een ongunstiger thuisklimaat hebben, lager scoren op sociaal gedrag en werkhouding en dat ze vaker extra hulp nodig hebben. De woonwagen- en zigeunerkinderen verschillen alleen van de 0,25-leerlingen wat betreft thuisklimaat; dat wordt bij de woonwagen- en zigeunerkinderen door de leerkrachten als ongunstiger ervaren. De leerkrachten ervaren geen verschillen tussen de woonwagen- en zigeunerkinderen en de 0,9-leerlingen. De sociaal-emotionele en gedragsmatige kenmerken van de woonwagen- en zigeunerkinderen worden in schooljaar 2002/2003 wat gunstiger beoordeeld dan in de voorgaande metingen.

Uit het *schoolwelbevindenvragenlijstje*, dat door de leerlingen zelf wordt ingevuld, blijkt dat de woonwagen- en zigeunerkinderen minder zelfvertrouwen hebben dan de 0,0-leerlingen én de 0,9-leerlingen en dat ze zich ook wat minder op hun gemak voelen op school dan de 0,9-leerlingen. In de mate van schoolwelbevinden van de woonwagen- en zigeunerkinderen is er weinig veranderd ten opzichte van vorige metingen. De woonwagen- en zigeunerkinderen voelen zich in vergelijking met de 0,9-leerlingen wel wat minder thuis op school dan in de eerdere metingen.

Asielzoekerskinderen

Net als de woonwagen- en zigeunerkinderen wijken de asielzoekerskinderen niet af van de 0,9-leerlingen wat betreft de sociaal-emotionele en gedragsmatige kenmerken. Het thuisklimaat en de sociale integratie worden minder gunstig ingeschat dan bij de 0,0-leerlingen. De asielzoekerskinderen hebben in de ogen van de leerkrachten ook een minder gunstig thuisklimaat dan de 0,25-leerlingen, maar wel een betere werkhouding. De verschillen tussen de herkomstlandcategorieën zijn beperkt. Het thuisklimaat van de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie wordt iets gunstiger ingeschat dan dat van de Afrikaanse leerlingen en de leerlingen uit de overige herkomstlanden, maar de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie hebben tegelijkertijd wel meer hulp nodig dan de kinderen uit de overige herkomstlanden.

De scores van de asielzoekerskinderen op het leerlingprofiel zijn voor het grootste deel vergelijkbaar met de scores die zijn behaald in de vorige meting. De Afrikaanse asielzoekerskinderen worden wel iets positiever beoordeeld op sociaal gedrag, en de kinderen uit de overige herkomstlanden juist wat minder positief. Bij de leerlingen uit

voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie is er iets minder vaak sprake van onderpresteren dan in 2000/2001.

Wat betreft schoolwelbevinden wijken de asielzoekerskinderen niet af van de 0,0- en 0,9-leerlingen. Er zijn ook geen verschillen tussen de herkomstlandcategorieën. Opmerkelijk is dat de 0,25-leerlingen minder zelfvertrouwen hebben en zich minder thuis voelen op school dan de asielzoekerskinderen. De scores van de asielzoekerskinderen zijn vergelijkbaar met die van de asielzoekerskinderen in schooljaar 2000/2001.

5.4.4 Uitval en instroom

Woonwagen- en zigeunerkinderen

Hoeveel woonwagen- en zigeunerkinderen zijn tussentijds uitgevallen en om welke redenen? In totaal zijn 57 van de 190 woonwagen- en zigeunerkinderen die in schooljaar 2000/2001 aan Prima hebben deelgenomen en twee jaar later bij de vijfde meting werden verwacht, niet teruggevonden. Voor 29 leerlingen is de uitval te wijten aan schooluitval, dat wil zeggen dat de school als geheel niet meer aan het Prima-cohortonderzoek heeft deelgenomen. De belangrijkste reden van uitval voor de overige leerlingen is zittenblijven (57%). Dit is vaker een reden van uitval dan bij de andere (doel)groepleerlingen.

In totaal zijn 25 leerlingen nieuw ingestroomd in groep 4, 6 of 8. De voornaamste instroomredenen blijkt zittenblijven te zijn, dit komt bij de woonwagen- en zigeunerkinderen aanzienlijk vaker voor dan bij de overige leerlingen.

Asielzoekerskinderen

Bij de asielzoekerskinderen zijn in totaal 165 van de 797 verwachte leerlingen uit Prima-4 niet aangetroffen bij de vijfde Prima-meting. Bij slechts één leerling gaat het om schooluitval. De belangrijkste reden voor uitval van de overige leerlingen is verhuizing (38%). Een relatief groot aantal asielzoekerskinderen is uitgevallen doordat ze zijn ge(r)emigreerd (25%). Dit is veel vaker het geval dan bij de andere (doelgroep)leerlingen. De asielzoekerskinderen vallen minder vaak dan de andere leerlingen uit door zittenblijven (30%).

In totaal zijn 129 asielzoekerskinderen nieuw ingestroomd in groep 4, 6 of 8. Van 88 asielzoekerskinderen is de reden van instroom bekend. Net als bij uitval, is remigratie (38%), na verhuizing (46%), de belangrijkste reden van instroom. Zittenblijven is minder vaak een reden van instroom dan bij de andere leerlingen (17%).

5.4.5 Cito-Eindtoets

Schipperskinderen

De schipperskinderen halen gemiddeld een score van 534 op de Cito-Eindtoets. Deze totaalscore is vergelijkbaar met die van niet-doelgroepleerlingen (0,0-leerlingen), al scoren ze op de onderdelen taal en informatieverwerking wel wat lager dan de 0,0-leerlingen. De totale score van de schipperskinderen op de Cito-Eindtoets is hoger dan de score van de 0,25-leerlingen en de 0,9-leerlingen, die respectievelijk een score haalden van 531 en 529. De resultaten zijn vergelijkbaar met die van schooljaar 1998/1999.

Woonwagen- en zigeuner kinderen

De gemiddelde score van de woonwagen- en zigeuner kinderen op de Cito-Eindtoets is 523. Hiermee scoren ze significant lager dan de 0,0-, 0,25- én 0,9-leerlingen. Dit geldt voor alle onderdelen behalve wereldoriëntatie. Daar scoren de woonwagen- en zigeuner kinderen even hoog als de 0,9-leerlingen.

De woonwagen- en zigeuner kinderen scoren slechter op de Cito-Eindtoets dan bij de vorige meting in 2000/2001, maar wel vergelijkbaar met de scores in 1996/1997 en 1998/1999.

Asielzoekerskinderen

Met een gemiddelde van 530 is de score van de asielzoekerskinderen op de Cito-Eindtoets vergelijkbaar met die van de 0,25- en 0,9-leerlingen. De asielzoekerskinderen hebben wel iets betere scores behaald op wereldoriëntatie dan de 0,9-leerlingen. Bij de totaalscores zijn er niet veel verschillen tussen de herkomstlandcategorieën. Wel hebben de Afrikaanse asielzoekerskinderen gemiddeld iets lagere scores behaald voor taal en rekenen dan de leerlingen uit de herkomstlandcategorie 'overig'.

De verschillen met de vorige meting zijn beperkt. De scores van de Afrikaanse asielzoekerskinderen zijn iets vooruitgegaan, vooral op het onderdeel rekenen.

5.4.6 Vervolgadviezen

Woonwagen- en zigeuner kinderen

Over het algemeen krijgen de woonwagen- en zigeuner kinderen zeer lage vervolgadviezen: ruim één op de drie 0,7-leerlingen krijgt een advies voor vmbo-pro of -lwo. Slechts enkele 0,7-leerlingen krijgen een advies voor een schooltype met havo of vwo. De woonwagen- en zigeuner kinderen lijken hierin sterk af te wijken van de overige leerlingen. Ze krijgen ook vaker een advies voor de lagere schooltypen dan in schooljaar 2000/2001.

Asielzoekerskinderen

In overeenstemming met het vaak hogere opleidingsniveau van de ouders van de asielzoekerskinderen, krijgen de asielzoekerskinderen vaker een havo/vwo-advies (20%) dan de 0,25- en 0,9-leerlingen (beide 9%). Een aanzienlijk deel van de asielzoekerskinderen krijgt echter ook een advies voor vmbo-pro en -lwo (19%). De asielzoekerskinderen uit Afghanistan, Irak en Iran en voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie krijgen het vaakst een advies voor de hoogste schooltypen (meer dan een kwart krijgt een havo/vwo-advies) en de Afrikaanse asielzoekerskinderen het minst vaak.

In vergelijking met de vorige meting zijn de adviezen voor het voortgezet onderwijs voor de leerlingen uit Afghanistan, Irak en Iran en vooral voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie iets minder hoog en voor de Afrikaanse asielzoekerskinderen wat hoger.

5.4.7 Voortijdig schoolverlaten

Woonwagen- en zigeuner kinderen

De leerkrachten verwachten dat bijna 9 procent van de woonwagen- en zigeuner kinderen waarschijnlijk tot zeker uit zullen vallen in het vervolgonderwijs. Dit is aanzienlijk vaker dan bij de overige categorieën leerlingen. Wel is er sprake van een licht dalende tendens: in 1998/1999 werd nog voor 15,5 procent van de woonwagen- en zigeuner kinderen verwacht dat ze hun schoolloopbaan voortijdig zouden beëindigen en in 2000/2001 gold dit voor 10 procent van de leerlingen.

Asielzoekerskinderen

Het percentage asielzoekerskinderen waarvan verwacht wordt dat ze waarschijnlijk tot zeker uit zullen vallen in het vervolgonderwijs is zeer laag (0,6%).

5.5 Conclusies

Schipperskinderen

De scores op de Cito-Eindtoets alleen geven uiteraard niet voldoende inzicht in de onderwijspositie van de schipperskinderen in het basisonderwijs. Hiervoor moet naar meer factoren, zoals de prestaties voor rekenen, taal en lezen in eerdere groepen en niet-cognitieve aspecten, worden gekeken en moet ook de situatie aan het begin van het basisonderwijs worden onderzocht. Het lijkt er voorsnog echter wel op dat de positie van de schipperskinderen aan het *eind* van het basisonderwijs niet sterk afwijkt van de niet-doelgroep leerlingen en beter is dan die van de autochtone achterstandsléerlingen (die een lager leerlinggewicht krijgen).

Woonwagen- en zigeuner kinderen

In het voorgaande rapport over de onderwijspositie van woonwagen- en zigeuner kinderen werd de situatie van de 0,7-leerlingen van schooljaar 1996/1997 tot 2000/2001 onder de loep genomen (Hulsen & Mulder, 2003). Een van de conclusies luidde dat de onderwijspositie van de woonwagen- en zigeuner kinderen op een aantal punten minder gunstig was dan die van de 0,9-leerlingen, terwijl deze laatste groep in het onderwijsachterstandenbeleid een lager leerlinggewicht krijgen. In het onderhavige onderzoek wordt deze conclusie nog eens onderstreept.

Daarnaast lijken de resultaten erop te wijzen dat de leerachterstand van de woonwagen- en zigeuner kinderen in de loop van de jaren oploopt; zo zijn de woonwagen- en zigeuner kinderen in de hogere leerjaren gemiddeld ouder dan de andere groepen leerlingen (er is meer sprake van zittenblijven) en zijn hun prestaties voor rekenen en begrijpend lezen in groep 8 lager dan die van de 0,9-leerlingen, terwijl ze in eerdere leerjaren hoger of op hetzelfde niveau als de 0,9-leerlingen scoorden.

Bij de vergelijking van de onderwijspositie van de woonwagen- en zigeuner kinderen van 1996/1997 tot 2000/2001 was in de scores van de woonwagen- en zigeuner kinderen op de Cito-Eindtoets een stijgende lijn te zien. De vraag was of deze lijn ook zou doorzetten bij de vijfde Prima-meting. Dit blijkt niet het geval te zijn: de woonwagen- en zigeuner kinderen halen, met uitzondering van het onderdeel wereldoriëntatie, lagere scores voor de Cito-Eindtoets dan de 0,9-leerlingen.

Gezien de ook lagere vervolgadvisen voor het voortgezet onderwijs lijkt het belangrijk om deze speciale doelgroep in het basisonderwijs, en vooral in de *bovenbouw*, nauwgezet te blijven volgen.

Asielzoekerskinderen

De asielzoekerskinderen blijken over het algemeen wat betreft prestaties, adviezen en niet-cognitieve kenmerken niet veel af te wijken van de gemiddelde 0,9-leerling. Wel zijn er verschillen als gekeken wordt naar de verschillende herkomstlandcategorieën binnen de groep asielzoekerskinderen. Voor rekenen en begrijpend lezen scoren de asielzoekerskinderen uit Afghanistan, Irak en Iran wat hoger dan de asielzoekerskinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie. Dit is een verschil met eerdere metingen, toen de kinderen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie de hoogste scores haalden. Bij begrijpend lezen zijn de scores van de leerlingen uit voormalig Joegoslavië/Sovjet Unie zelfs lager dan die van de Afrikaanse asielzoekerskinderen, die doorgaans de minst gunstige onderwijspositie innamen. Die laatste groep lijkt hun achterstand in te lopen, wellicht vanwege het feit dat ze al langer dan de andere groepen in Nederland verblijven.

Tot slot

Hoe verhouden de onderwijsposities van de schipperskinderen, woonwagen- en zigeunerkinden en asielzoekerskinderen zich onderling tot elkaar? In onderstaand overzicht worden de posities van de drie speciale doelgroepen nog eens op een rijtje gezet. Bij de cognitieve kenmerken, de scores op de Cito-Eindtoets en de adviezen gaat het om de situatie aan het eind van het basisonderwijs. Bij de niet-cognitieve kenmerken gaat het om een gemiddelde over de leerjaren heen. Meer 'plusjes' geven aan dat kinderen uit de betreffende groepen gemiddeld genomen gunstiger scores op het betreffende aspect dan kinderen uit groepen met minder plusjes. Bij evenveel plusjes is er geen significant verschil.

Tabel 5.1 – Positie-overzicht van schipperskinderen, woonwagen- en zigeunerkinden, asielzoekerskinderen wat betreft cognitieve en niet-cognitieve aspecten in schooljaar 2002/2003

	0,4 ¹	0,7	asiel
rekenen		+	++
taal		+	+
begrijpend lezen		+	++
Cito-Eindtoets	+++	+	++
adviezen		+	++
thuisclimaat		+	+
sociale integratie volgens leerkracht		+	+
sociaal gedrag		+	++
zelfvertrouwen volgens leerkracht		+	+
werkhouding		+	++
welbevinden volgens leerkracht		+	+
extra hulp		+	+
leerling kan beter		+	+
sociale integratie volgens leerling		+	+
zelfvertrouwen volgens leerling		+	++
welbevinden volgens leerling		+	++

¹ Bij de 0,4-leerlingen zijn alleen de scores op de Cito-Eindtoets bekend

De belangrijkste conclusie die uit het overzicht kan worden getrokken, is dat de onderwijspositie van de woonwagen- en zigeunerkinden op de helft van de punten ongunstiger is dan die van de asielzoekerskinderen. Voor rekenen, begrijpend lezen

en de Cito-Eindtoets scoren de woonwagen- en zigeunerkinderen lager dan de asielzoekerskinderen en ze krijgen ook lagere schooladviezen aan het eind van het basisonderwijs. Wat betreft de sociaal-emotionele aspecten scoren de woonwagen- en zigeunerkinderen lager bij sociaal gedrag en werkhouding. Daarnaast hebben de woonwagen- en zigeunerkinderen minder zelfvertrouwen dan de asielzoekerskinderen en voelen ze zich minder goed thuis op school. Een belangrijke verklarende factor is het feit dat de ouders van de asielzoekerskinderen vaak hoger opgeleid zijn dan de ouders van de woonwagen- en zigeunerkinderen. Toch wordt het thuisclimaat van beide speciale doelgroepen gelijk ingeschat. Er zijn natuurlijk binnen de asielzoekersgroep aanzienlijke verschillen afhankelijk van het herkomstland, maar dit neemt niet weg dat de 0,7-leerlingen in het onderwijsachterstandenbeleid op dit moment de meeste zorg lijken te behoeven.

Literatuur

Driessen, G., Langen, A. van & Vierke, H. (2004). *Basisonderwijs: veldwerkverslag, leerlinggegevens en ouder vragenlijst. Basisrapportage PRIMA-cohortonderzoek, vijfde meting 2002-2003*. Nijmegen: ITS.

Hulsen, M. & Mulder, L. (2003). *Kinderen van woonwagenbewoners en zigeuners in het basisonderwijs*. Nijmegen: ITS.

Mulder, L. (2000). *Kinderen van asielzoekers in het basisonderwijs*. Nijmegen: ITS.

Mulder, L. & Uerz, D. (2002). *In een vreemd land op school. De onderwijspositie van asielzoekerskinderen in het basisonderwijs in schooljaar 2000/2001*. Nijmegen: ITS.

Uerz, D., Langen, A. van & Mulder, L. (1999). *Evaluatie van het vernieuwde onderwijs aan varende kleuters*. Nijmegen: ITS.

Bijlage 1 – Landelijk gemiddelde scores (referentiesteekproef) op cognitieve kenmerken (rekenen, taal en begrijpend lezen), Cito-Eindtoets en niet-cognitieve kenmerken, in schooljaar 2002/2003

	gem.	sd	0,25*sd	n
<i>Cito-Eindtoets (groep 8)</i>				
taal	73,1	13,9	3,48	6337
rekenen	43,0	11,0	2,75	6456
informatieverwerking	28,9	6,7	1,68	6401
wereldoriëntatie	41,9	9,0	2,25	5523
totaalscore	534,7	9,8	2,45	6525
<i>rekenen</i>				
groep 2	56,4	13,6	3,40	10748
groep 4	69,4	11,7	2,93	10249
groep 6	95,1	10,2	2,55	9883
groep 8	117,7	9,1	2,28	9764
<i>taal</i>				
groep 2*	44,4	7,7	1,93	10097
groep 4	1048,2	36,2	9,05	10249
groep 6	1081,4	33,3	8,33	9883
groep 8	1119,1	35,5	8,88	9764
<i>begrijpend lezen</i>				
groep 6	36,2	15,1	3,78	9883
groep 8	56,0	16,5	4,13	9764
<i>leerlingprofiel</i>				
thuisklimaat	3,67	0,81	0,20	27383
sociale integratie	3,64	0,75	0,19	27336
sociaal gedrag	3,64	0,76	0,19	27750
zelfvertrouwen	3,76	0,79	0,20	27323
werkhouding	3,40	0,87	0,22	27334
welbevinden	4,10	0,65	0,16	27402
extra hulp	2,20	1,04	0,26	27224
leerling kan beter	2,50	0,77	0,19	27226
<i>schoolwelbevindenvragenlijst</i>				
sociale integratie in de klas	4,17	0,68	0,17	18623
zelfvertrouwen van de leerling	3,21	0,70	0,18	18767
schoolwelbevinden van de leerlingen	3,75	0,70	0,18	18768

* afwijkende scores in verband met afname andere toets (Taal voor Kleuters)

